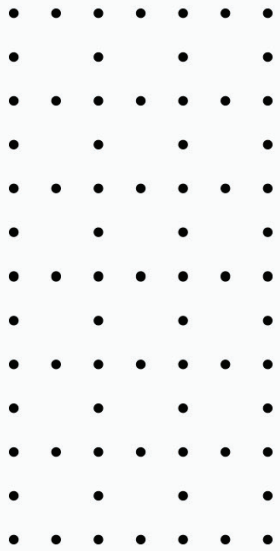

ЧОВЕКОЉУБЉЕ

ДОБРОТВОРНА ФОНДАЦИЈА
СРПСКЕ ПРАВОСЛАВНЕ ЦРКВЕ

ДИСКРИМИНАЦИЈА СТАНОВНИШТВА У СЕОСКИМ СРЕДИНАМА: КВАЛИТАТИВНА СТУДИЈА

With funding from

 Austrian
Development
Cooperation

Caritas
Austria

 care[®]

Diakonie
ACT Austria

AUSTRIAN RED CROSS

Аутори:

Александра Божиновић-Кнежевић

Виолета Анђелковић

Владимир Антић

Уредник:

Мр Драган М. Макојевић, Човекољубље, Добротворна фондација Српске Православне Цркве

Рецензент:

Александра Божиновић-Кнежевић

Издавач:

Човекољубље, Добротворна фондација Српске Православне Цркве

Штампа: Агенција за издаваштво Бернар, Србија

Тираж: 300 примерака

Година: 2022/2023

Изјава о одрицању од одговорности:

Штампање овог истраживања омогућила је ADA (Austrian Development Agency). За његов садржај одговоран је искључиво издавач и ни под којим околностима не може представљати ставове ADA.

Изјава о одрицању од одговорности: Сви цитирани наводи у овом документу су ставови испитаника и не одражавају нужно мишљење аутора, нити службено мишљење издавача.

САДРЖАЈ

Апстракт	4
Увод.....	6
Метод.....	6
Ограничења истраживања	8
Карактеристике узорка	9
Резултати истраживања.....	10
Дискриминација (појам и схватања)	10
Утицај пандемије корона вируса на дискриминацију	13
Лични примери дискриминације (приватан живот).....	16
Случајеви дискриминације у непосредном окружењу	20
Дискриминација у здравственом систему	25
Дискриминација у систему социјалне заштите	39
Дискриминација у области рада и запошљавања (осигурање прихода).....	45
Дискриминација у образовном систему	50
Примена правних лекова	53
Дискусија (препоруче испитаника за смањење дискриминације).....	59
Закључци.....	61
Препоруке.....	62
Мапирање социјалних услуга и мониторинг њихове доступности за становништво у сеоским срединама.....	64
Лучани	64
Крагујевац	68
Краљево	72
Закључак	75
Препоруке.....	76
Мониторинг медијских садржаја.....	78
Анализа прикупљених података	79
Насиље/насиље над женама/ COVID-19/помоћ женама	80
Село/старији/помоћ старијима/ COVID-19/пензионери	83
COVID-19/село/помоћ сеоском становништву	85
Сервисне информације о COVID-19/ информације о вирусу	87
COVID-19 (социјална помоћ)	88
Закључак	88

Апстракт

Стигма према становништву у сеоским срединама која неретко прелази у дискриминацију не представља изолован друштвени случај, већ једнако присутан облик дискриминације.

Забрана дискриминације је врло јасно дефинисана прописима које регулише Република Србија, али, у пракси, стање показује да дискриминације има у значајној мери. Ово истраживање има за циљ да анализира колико становништво у сеоским срединама препознаје кршење права као такво и колико су упознати с могућностима да остваре своја права.

Истраживање је спроведено у оквиру пројекта „Подршка угроженим групама у решавању социоекономске ситуације изазване кризом COVID-19-CONEX“, који реализује Добротворна фондација Српске Православне Цркве Човекољубље, у сарадњи са волонтерима и сарадницима у селима на територији Крагујевца, Краљева и Лучана. Пројекат „Подршка угроженим групама у решавању социо-економске ситуације изазване кризом COVID-19 – CONEX“, на територији Србије спроводје Човекољубље, у сарадњи са Diakonie АСТ Austria, а уз подршку Austrian Development Agency (Аустријске развојне агенције). Поред Diakonie и Човекољубља, партнери на пројекту су Caritas Аустрија, Црвени крст Аустрија, CARE, KHCS Mother Teresa, Будућност, NEXUS – Врање, Отахарин, Агроплан, Еко-будућност. Квалитативно истраживање је изведено у периоду од марта 2022. године до маја 2022. године. Подаци су сакупљани методом индивидуалних интервјуа. Интервјуисано је 60 испитаника узраста од 18 до 72 године. Међу испитаницима су биле 32 жене и 28 мушкараца.

Истраживање је показало да становништво у сеоским срединама препознаје дискриминацију у систему здравствене и социјалне заштите, рада и запошљавања, пензионом систему, образовању, а посебно у породичним и личним односима. Иако препознају дискриминацију, особе углавном не користе постојеће могућности система да се супротставе дискриминацији. Разлози су вишеструки: недовољно познавање законских процедура, искуства других која говоре у прилог томе да је врло тешко било шта променити, неповерење у систем, страх од даљег изношења информација о њиховим проблемима у јавности, а које се пре свега тичу приватног живота.

Оно што испитаници виде као основни начин заштите од стигме и дискриминације јесте да о својим проблемима ћуте или се поверавају малом кругу људи, а за поступке који би се применили у случају кршења њихових права, сматрају да их воде у ризик од даље дискриминације. Испитаници такође препознају да постоји законска забрана дискриминације било кога и по било ком основу, али ретко себе или неке своје поступке виде као дискриминишуће. У неким случајевима, дуготрајна изложеност дискриминацији, посебно унутар породице и у личним односима, води ка интернализацији стигме и нарушавању менталног здравља. У том контексту, ове особе додатно губе капацитете за самозаступање и остваривање својих права.

Све горенаведено спречава коришћење постојећих механизма у случајевима дискриминације становништва у сеоским срединама и захтева њихово оснаживање, додатно информисање и едукацију о правима и обавезама у различитим областима друштвеног живота. Такође, неопходни су подршка за остваривање права и приговарање на рад званичних служби са бележењем и промовисањем позитивних примера, уз континуирано деловање на структурном нивоу, а све у циљу смањења опште стигме и дискриминације према сеоском становништву.

Кључне речи: становништво у сеоским срединама, стигма и дискриминација дискриминација, систем здравствене и социјалне заштите, рад и запошљавање, породични и лични односи

Увод

Пројекат „Подршка угроженим групама у решавању социоекономске ситуације изазване кризом COVID19 – CONEX“, подржан је од стране Аустријске развојне агенције (Austrian development agency). Активности на пројекту усмерене су ка побољшању социоекономског положаја становништва у сеоским срединама.

Процена дискриминације становништва у сеоским срединама спроведена је са циљем испитивања знања и ставова о дискриминацији, утврђивањем евентуалних случајева дискриминације пре и током пандемије изазване COVID-19, као и системским надзором дискриминације, уколико се за тим укаже потреба.

Пре свега, Човекољубље жели да се захвали тиму који је радио на припреми квалитативне студије, а највећу захвалност дугујемо испитаницима који су дали свој неизмерни допринос реализацији исте, делећи са нама своја животна искуства. На овај начин су добијене смернице за студију, али и за даљи рад на смањењу стигме и дискриминације према становништву са сеоског подручја.

Метод

У циљу сагледавања искустава везаних за евентуалне случајеве дискриминације, коришћен је квалитативни метод истраживања, као метод који даје бољи увид у различитост постојећег искуства међу испитаницима¹, њихову процену и схватање дискриминације и могућности заштите. Квалитативно истраживање је спроведено у руралним срединама три града/општине: Краљево, Лучани и Крагујевац².

Теренски рад (сакупљање података и транскрипција) је реализован у периоду од марта до маја 2022. године. У истраживању је учествовало укупно 60 особа, са којима је координатор пројекта обавио појединачне дубинске интервјуе. Основни критеријуми за укључивање у истраживање били су да

¹ Термини који се користе у овој студији у граматичком мушком роду (нпр. испитаник, учесник, координатор, фацитатор итд.) подразумевају и мушки и женски род лица на која се односе.

² Наведени градови/општина су уједно и места у којима се спроводе активности пројекта.

особа живи у неком од села са територије поменутих општина и да је пунолетна. Током рада се настојало да се испоштује родна, полна и старосна структура (у даљем делу текста биће назначене карактеристике узорка испитаника). Узорак је био намерни, тј. циљани. Након првобитног испуњавања услова за учешће у истраживању, сарадници који су волонтери и који воде активности у селима, као и стручни сарадник у Центру за социјални рад су позивали потенцијалне испитанике да прихвате учешће у квалитативном истраживању.

Приликом селекције и позивања учесника, сарадници су, поред основних критеријума за укључивање у истраживање, поштовали и додатне услове, тј. позивали су оне испитанике који одговарају додатним критеријумима за укључивање, а који су се односили на доб (до 30 година, од 30 до 65 година и 65+), пол (мушкарци и жене), што приближно одговара категоријама становништва са којима се спроводе свеукупне активности у оквиру пројекта. У једном дану је просечно реализовано 6-8 интервјуа.

У зависности од града/општине, профил организатора интервјуисања се разликовао. У Краљеву и Крагујевцу се ради о особама које воде активности за старије особе и радионице за жене у селима, а у Лучанима је то је стручни сарадник Центра за социјални рад. Током избора испитаника, водило се рачуна о поштовању принципа различитости, иако је један одређен број испитаника група људи који су учесници на неким активностима које се већ реализују.

Разговори су вођени у просторијама месних канцеларија села у општинама Краљево и Крагујевац, као и просторијама Центра за социјални рад у Гучи. Интервјуе је водио координатор пројекта из Човекољубља, особа женског пола, са искуством у овој области рада. Сви учесници су информисани о циљевима истраживања, начину учешћа у истраживању, процедурама обраде и чувања података, начину поштовања анонимности и добровољности учешћа у истраживању, али и о поверљивости података добијених истраживањем. Након информисања, испитаници су давали писани пристанак да учествују у истраживању и да се интервју са њима снима (аудио снимак).

Подаци су сакупљени кроз индивидуалне интервјуе са корисницима, а задати критеријуми за избор учесника у студији су испоштовани. За интервјуе је коришћен тематски водич. Овим водичем су обухваћене следеће тематске области:

- Дефиниција дискриминације;
- Утицај пандемије COVID-19 на дискриминацију;
- Лични примери дискриминације (приватни живот);
- Случајеви дискриминације у најближем окружењу (заједници);
- Дискриминација у системима (здравствена и социјална заштита, рад и запошљавање, образовање);
- Препоруке испитаника за смањење дискриминације у сеоским срединама.

Интервјуи су трајали 45-60 минута. Бележени су телефоном, тако да је начињен аудио запис. Након тога, аудио записи су транскрибовани у *verbatim* формату (од речи до речи), од стране координатора пројекта.

Транскрибовани разговори су кодирани према кодном кључу који је накнадно развијен. Кодни кључ је дизајниран коришћењем основних тема водича за разговор, као и идентификовањем тема које су се појавиле у току разговора. Теме су даље сегментирани на идентификоване подтеме (нпр. пандемија корона вирусом и утицај на живот, положај жена у сеоским срединама, родна равноправност, родно засновано насиље, и слично). Након кодирања, подаци су даље анализирани интерпретативним методом.

Ограничења истраживања

Резултате студије треба узети са одређеним резервама. Наиме, током истраживања, интервјуисани су испитаници који су били позвани и вољни да учествују у разговорима. Међутим, било је и оних који су по позиву прихватили да учествују у дискусијама, али се напослетку нису појавили, што оставља могућност да се њихово искуство разликује од искуства оних који су се одазвали. Такође, кроз интервјуе смо обрадили теме у односу на искуство самих испитаника, тако да неке теме од значаја, а које нису биле у оквирима искустава особа досегнутих истраживањем, остале су необрађене или недовољно обрађене. Испитаници су позивани преко волонтера Човекољубља на терену, па се дешавало да су испитаници делом и корисници пројектних услуга Човекољубља.

Карактеристике узорка

- **Пол:** 32 жене и 28 мушкараца
- **Радни статус:** 34 пензионера (22 пољопривредне, 6 породичних, 3 инвалидске и 3 старосне пензије), 14 запослених, 6 незапослених, 6 ученика и студената
- **Образовање:** 4 високо образовање, 4 виша школа, 14 средња школа, 11 занат, 27 основна школа
- **Старосна група:** 18-30 година: 8 испитаника; 30-65 година: 18 испитаника, 65+ година: 34 испитаника
- **Особе са инвалидитетом:** 4 особе, 2 жене и 2 мушкарца; сви инвалидитети су стечени током живота
- **Национална припадност:** Питање о националној припадности испитаника није постављано, али су се две женске особе у току интервјуа изјасниле као Ромкиње.
- **Корисници пројектних услуга:** 35 испитаника су учесници у реализацији пројекта кроз партиципацију у другим пројектним активностима (креативне радионице, услуге геронтодомаћица, корисници социјалних давања: пакети хране и хигијене и новчана помоћ).

Резултати истраживања

Дискриминација (појам и схватања)

О дискриминацији се много говори, али чини се да у јавности још увек није довољно јасно шта овај термин подразумева, те да се дискриминација врло често меша са другим повредама људских права. На почетку сваког интервјуа, задатак је био да се утврди да ли постоји јасно схватање појма дискриминације код испитаника. Учесници су љубазно упитани да дефинишу појам и наведу личне примере дискриминације или примере дискриминације у околини. Међу испитаницима преовлађује схватање да то јесте другачији, негативан третман особе, искључивање, одбацивање, избегавање, одбијање да се особи пружи услуга или немогућност да остваре неко право или нешто слично, а због неке личне особине. Пак, има и примера где испитаници дефинишу друге врсте повреде права (мобинг на радном месту, корупцију, различите врсте насиља, неправилно поступање органа јавне власти).

У току овог дела интервјуа нису постављана никаква додатна питања код дефинисања појма дискриминације. Испитаници су подржани да, без икаквог додатног утицаја на њих, изнесу своје виђење појма дискриминације. Испитаници су навели неколико дефиниција дискриминације:

(М, 61)

- *Под тим се подразумева то да те неко увреди због нечег. Да те увреди, да неће да ти помогне када је то потребно, просто оно што би сваки човек, ако има мрвицу доброте, урадио.*

(Ж, 50)

- *Ниподаштавање, другачији став, тотално други поступак.*

(Ж, 32)

- *Кад поступају према теби као да си мање вредан.*

(М, 34)

- *Дискриминација је поступак од стране других људи или државе да вас занемарују или угрожавају.*

(Ж, 19)

- *Па, рецимо кад ти се подсмевају када се средим и изгледам лепо, када се дотерам, онда ми кажу: „оппппа, нови стил“.*

(М, 68)

- *Другачији аришин према теби у односу на друге. Кад имамо два аришина, а треба да буде један. И тај један је закон прописао, а ти га не поштујеш.*

(М, 69)

- *Кад те потцењују јер си болестан, мисле - ако си болестан, ти си за отпад.*

(Ж, 60)

- *Дискриминација је одсуство емпатије. Кад превлада незнање и непоштовање.*

(М, 62)

- *Кад си бахат, кад те није брига за друге и њихове потребе.*

(Ж, 72)

- *Кад си мање вредна јер си женско.*

(М, 70)

- *Дискриминација је кад поштовање више није важно. Некад се знало шта је ред и нико није причао о дискриминацији. Знало се шта је срамота. А сад, више никог није брига. Такмиче се ко ће кога више да увреди.*

(Ж, 45)

- *Кад те некако држе по страни, и то најчешће твоји, и шта год да радиш и колико год да се трудиш, некако си одстрањен.*

(Ж, 72)

- *Дискриминација старих, то доживљавам - није важно што много ствари можеш да урадиш, него, стар си, ниси више брз и леп и треба те прегазити.*

(Ж, 55)

- *Кад те малтретирају и киње на послу.*

(М, 72)

- *Ово што нас ови из града заобилазе, ту су само за изборе, неће са нама ни да разговарају око обнове месне заједнице.*

Када је реч о законима који забрањују дискриминацију, неколико испитаника је споменуло Закон о забрани дискриминације, док остали нису имали јасну представу о законској регулативи везаној за дискриминаторна понашања. Међутим, без обзира на степен познавања ове области, оно што је било заједничко већини испитаника, јесте процена да се с једне стране закони не познају у довољној мери, а са друге, да се не примењују.

По мишљењу испитаника, алтернатива решавању проблема законским путем је знање и повратак традиционалним вредностима. Као што је напоменуо један испитаник:

(М, 69)

- *Када имаш кућно васпитање и знање, ретко ће се десити да неког дискриминишеш, а и знаћеш шта да радиш кад су према теби неправедни.*

Гледајући старосну доб, већина испитаника има 65 и више година, те су у периоду почетка пандемије били обухваћени мерама забране кретања. Остали испитаници су били посвећени послу, деци, образовању (онлајн настава) и породици. Старији испитаници су, уколико живе сами, имали помоћ родбине, пријатеља и комшија по питању набавке намирница, сређивали су своја дворишта, куће и окућнице, читали, и како је већина изјавила, проводили су што више времена у својим двориштима.

Уколико живе у заједничким домаћинствима, истичу да су се придржавали заштитних мера и да су посебно настојали да заштите старије чланове домаћинства, јер су сва средства информисања истицала значај заштите старијих. Старије особе су углавном биле изоловане у посебним деловима куће, нарочито уколико је у домаћинству било запослених лица која су имала непосредне контакте са другим особама.

У наставку се може прочитати неколико размишљања испитаника о томе како су они емотивно доживели почетак пандемије, као и евентуалним случајевима дискриминације у том периоду (напомена: текст који је затамњен је питање које поставља особа која води интервју).

(Ж, 72)

- *Ја сам добила ковид и била сам цело време у кући, а комшија је имао ковид, а цело време је шетао по селу. И сви су знали и нико ништа није предузео.*
- **А зашто Ви нешто нисте предузели, кад кажете да нису други?**
- *Зато што он има леђа која га штите. Разумете, он је из странке.*
- **Да ли Ви мислите да би његова странка то одобрила?**
- *Не мислим да би одобрили, али га не би ни казнили, не би платио никакву казну, средили би да не одговора. А то је за казну, да идеш тако и шириш болест.*

(M, 70)

- То што су нас затворили, то је дискриминација. Мени и нама старима су забранили да се крећемо, као да смо у логору. Ја имам дворштите и било је лепо време и издржао сам, али како ли је било оним старцима у становима?
- **Какво осећање је у Вама то затварање будило?**
- Љутњу и бес. То је била сулуда одлука, затворити људе.

(Ж, 72)

- Ја сам излазила и кад су забранили, ишла сам у башту и њиву и прође полиција после пет сати - тад је почињао полицијски час; ја гледам на сат, сагнем се да ме не виде и наставим да радим кад прођу. После прођем кроз комшијину авлију до своје куће. То што су нас затворили, то је неправда. Ем смо стари и сами, ем не смемо нигде. Ја сам ишла, па шта буде, нек пишу казну, да ја нисам ишла у њиву, то би све зарасло у коров и шта ћу после, морам нешто да једем и продам, ја сам сама.
- **Значи свесно сте кршили забрану?**
- Да, свесно. Писали су полицајци некима у селу казне.
- **Јесу и они ишли у њиву да раде?**
- Ма не, ти су ишли да пију. Нађу се у нечијем дворштити и после ноћу тумарају по селу да нађу кућу... (смех) А после причали, не може да се пренесе корона на отвореном... кад је раздаљина, а ја сама у њиви. Па то се, Часног ми Крста, не зна... и ти што су прописивали мере су тумарали к'о гуске у магли...

(M, 18)

- Ми те мере нисмо поштовали. Ја сам организовао журке. Неко нас пријави од комшија, дође полиција, каже разлаз, ми се мало умиримо, па опет. Тај полицијски сат је био глупост. И ковид је само јачи грип, само га је било пуно.
- **А где су били ваши родитељи тад?**
- У Београду, тата тамо ради, мама не живи са нама.

- **А јесте правилни журке кад вам је отац био ту?**
- *Не, не би ми дозволио, он има другачије мишљење о ковиду; он поштује мере, вакцинисао се.*

(Ж, 63)

- *По селима се мере нису поштовале. Ни забрана кретања, ни заштитне мере.*
- **Шта мислите зашто?**
- *Ма народ мора у њиву, другачије се овде живи него у граду. Те маске, овде ти се смеју кад то носиш. Можда у почетку, првих пар месеци, после само кад мораш у град, код доктора или у банку.*

(М, 70)

- *Код нас је све било затегнуто кад смо били закључани. После сељаци неће маске, неће да држе дистанцу и тако се зезали све док није умрла једна млада жена, после се сви уплашили. Али, и то их је кратко држало. Људи имају кратко памћење.*
- **Јесу сви такви?**
- *Већина, ови што су имали болесне или где је неко умро су се опекли и другачији су. То вам је као и са свим другим стварима. Није код мене у кући то нешто и шта ме брига.*

Из приложеног се закључује да преовладава мишљење да је закључавање било непотребно и да је после укидања ригорозних мера мањи број становништва у потпуности поштовао прописане мере. Било је већих окупљања (свадбе, рођендани, прославе пунолетства) са већим бројем званица. Ту се мере нису поштовале и дошло је до заражавања већег броја људи.

Сви испитаници су истакли да су у време великих невоља људи солидарнији, да су старијима достављали храну, ишли у куповину, да су једни другима чували децу уколико је неко морао на посао или се разболео. Такође, испитаници су рекли да би то трајало неко време, а онда би се људи опет вратили у своју колотечину.

Лични примери дискриминације (приватан живот)

Већина испитаника (више од половине) се изјаснила да нису искусили дискриминацију у свом приватном животу. Претпоставља се да је некима било непријатно да говоре о свом приватном животу, пре свега зато што је студија спроведена у малим срединама у којима се скоро сви познају. Они који су износили примере, углавном су се жалили на притиске које трпе унутар породице од стране партнера, деце или најближих сродника, и у највећем броју случајева, ради се о психичком, менталном и емоционалном насиљу, а понегде и о физичком насиљу.

Нека од сведочења су врло аутентична и испитаници су показивали видне емоције док су говорили о њима, тако да у тим случајевима нису постављана додатна питања, нити тражена појашњења. Испитаници су замољени да изнесу случајеве дискриминације у последњих пет година њиховог живота.

(Ж, 69)

- *Удовица сам већ три године. Муж ми је био алкохоличар и швалер. Оде у кафану и за три дана попије сву плату. После се ја довијам са три кћерке. Рађала сам до трећег детета, кад се родила и трећа ћерка, они, његови, рекли попишуља - и нису ни дошли да је виде. Није ме тукао, али кад дође све поразбија, баца по дворишту и кући. Срећа моја, сестра ми живи до мене и ја побегнем код њих. Пола живота сам провела чекајући да се он врати. Е сад сам све ћерке поудавала, њега нема и мирно спавам...*

(Ж, 72)

- *У првом браку сам трпела, највише психички. Стално ме надгледао. Ја радила у фирми, са комитентима, морам да имам фризуру, да налакирам нокте. Гледао ми је у минут кад се враћам са посла. Ако касним, онда почне пропитивање, к'о у полицији, падну и ружне речи. Е, кад ме пар пута онако припит ошамарио, а деца била већ велика, старији пунолета, а млађи матурант, ја спакујем торбу и одем. И да ти кажем, спасила сам се... Срећа је да сам имала своје парче хлеба, па сам могла да одем. Психички ме убијао у појам. А*

деци замерам што никад нису држала моју страну. Гледам их обојицу, исти отац...

(Ж, 45)

- Удала сам се млада, нисам имала ни двадесет. Чим сам родила прво дете, муж ми рекао - ти не треба да радиш, имамо ми све. А мој муж је мамин син, увек је како мама каже. Данас после толико година, кад су деца већ велика, двоје је у Београду на факултету, ја сам и даље у овој кући туђин. Јасно ми се сваки пут стави до знања, да моја никад неће бити задња. Ако оставим даљински управљач на столу, доћи ће неко и помериће га на друго место. Разболела сам се, добила аутоимуноу болест. Питам се сада што сам све то трпела и без здравља остала. Кад неко са стране гледа моју породицу, све изгледа идеално, лепа деца, велика кућа, огромно газдинство, имамо свега... Никад не завиди другоме, не знаш туђу муку. Ето, тако је код мене.

(М, 72)

- На мене је ударило моје дете, мој син. И полиција била. Срамота, брука. Кад попије, полуди. Бије све редом. У затвору био. Е тад сам био најмирнији. Нисам стрепео какав ће доћи кући. Терка ми је добра, ради у Крагујевцу, али њу само телефон занима. Скува, опере, али туђини смо. Ретко проговарамо. Криви ме да сам подржавао сина, а не њу. А што је најгоре, у праву је. Мислио сам, удаће се и отићи, а да ће он да се ожени и остане са мном. А ето, све испало другојачије.

(М, 69)

- Кад сам се разболео и остао без вида, а то је ишло постепено, имао сам пар операција у Београду. Неки рођаци помислили да је слепило прелазно. Побегли од нас к'о од куге. Ја питам једног, „што ти не свраћаш више код нас?“ Каже он: „Чича, немам кад, пуно радим“, а ја ћу њему, „Дођи, ухвати времена, таман више не морам да гледам твоју ружну њушку...“ Ја се уствари браним тим црним хумором и

на мој и на њихов рачун. А ја сам остао исти човек, само вас више не видим.

(Ж, 55)

- Муж ми се швалерисао са комшиницом, првом, сви у селу знали, да те брука поједе. А ми добијали социјалну помоћ, ја радила по кућама, он нигде да мрдне, сем код ње. И ја одлучим да се разведем, одем до месне канцеларије, распитам се и предам папире у један понедељак, он следећег понедељка доживи срчани удар и умре. Син ми је то лоше поднео, постао је проблематичан и ја га пребацам у Крагујевац код сестре и зета, тамо иде у школу. Ја сад радим и много ми је боље.

(Ж, 54)

- Моја деца су отишла у Немачку, али слабо брину о нама. Долазе са бесним колима, тад нешто донесу; то се овде онда једе и пије, а између, понеки позив на Виберу. Кад им тражимо, кажу, па имате пензију.

Приметно је да испитаници говоре о психичком, емоционалном и физичком насиљу и начинима успостављања контроле над другим особама, понајвише у партнерским односима. Присутно је и финансијко запостављање. Оно што је такође приметно је да им је тешко да раздвоје јасне примере различитих врста насиља.

(Ж, 35)

- Мени се бројао сваки динар, сваки рачун сам морала да објашњавам. Е онда се запослим, убацам дете у вртић и смогнем снаге један дан и кажем њему, пред свекром: „Ако ме икад више будеш питао ишта око пара, ја узимам дете и одох. Дајем пола плате у кућу, пола је моје.“ Да ја кад идем код својих не могу двеста грама кафе да купим... е неће моћи. А све сам ово урадила кад сам рекла мами како ми је. Она каже: „Или то да решиш ил' се врати. То не може бити

боље. Само ће да буде горе.“ Да мама то није рекла, ја бих и сад трпела.

Кроз многе исповести и изјаве се сазнаје да велики број особа конзумира алкохол и да је то постало друштвено прихватљива ствар.

(Ж, 48)

- Све је добро кад не пије. Али кад попије, постаје звер. Вређа, говори мени и ћеркама ужасне ствари. И верујете ми, ја бих то све другачије да имам подршку. Али је немам, ја сам туђа вечера. Знате шта то значи?
- **Да.**
- Ја одавде могу само да одем негде у град, да покупим децу и побегнем, код мојих не могу, не би ме примили назад. Свекрва је увек на његовој страни, и кад је пијан она каже, само је мало попио. Најсрећнија сам кад одем да радим. Тамо ме цене, а нико не зна како ја стрепим од повратка кући. Мој муж је алкохоличар, само што он то не признаје. Он не пије, он се долива... стално је под утицајем алкохола.
- **Да ли размишљате да промените ствари?**
- Да, кад кад њих две оду на факултет, ја одлазим. Ионако радим у граду, па шта буде... Толико их је отишло...

Међутим, било је и позитивних и лепих примера здравих породичних односа.

(Ж, 67)

- Ја бринем о кући, кувам, свекрва је стара, оба сина раде у Крагујевцу и после помажу оцу око пољопривреде. Према нама су сјајни, сваке године одвоје паре да идемо у бању нас двоје, мени дају новаца да увек имам. Било би ружно да се жалим на њих. Само ми је да се ожене. Оде време.

(Ж, 18)

- *Моја породица је подржавајућа. Сестра и ја о свему можемо да разговарамо са родитељима. О женским темама више са мамом, а кад је нешто деликатније, мама објасни тати, па сви имамо састанак. Подржали су ме да једну годину паузирам после завршене средње школе, па да одлучим шта ћу и како ћу даље. И кад сам имала проблеме у школи јер су ме деца дискриминисала због мог изгледа, кад сам им рекла, њих двоје су отишли у школу и то решили. И стварно никад ме више нико није ни попреко погледао.*
- **А како су то ваши родитељи решили?**
- *Ишли су код психолога и код директорке и тата је тражио да се суочи са родитељима те деце која су ме малтретирала и вређала. Онда је разговарао са њима. Кад се вратио, рекао ми је да ће од тада све бити у реду. И било је.*

(М, 75)

- *Моја највећа подршка су моји унуци. Већ су момци, 18 и 16 година. Оба сина ми раде у Београду. Они ми све помогну око куће, око дрва. Сад смо чистили олуке. Све ме научили око телефона, Вибера. Сад ће старији на факултет у Београд. Фалиће ми...*

Случајеви дикриминације у непосредном окружењу

Испитаници су упитани да наведу видљиве случајеве дикриминације у свом најближем окружењу. Приметно је да су највише навођени примери психичког насиља, које околина чешће препознаје него сама жртва. Оно се појављује у најразличитијим могућим облицима.

(Ж, 47)

- *Имамо ту у близини једну младу женицу, има малу девојчицу, удата за једног нерадника и скота. Она само иде на посао и одмах кући. Он чека на капији, нигде јој не да да иде. Једном сам чула из*

дворишта како је пропитује где се задржала и како га она пита да оде у продавницу, а он не да. Што ли она њега трпи? Па није мајка никог родила да га други злоставља.

- **Да ли сте ви некад разговарали са њом?**
- Нисам, чим јој неко каже добар дан, ето њега - и он наставља причу.
- **А рекли сте да она ради негде, да ли би неко од тих млађих жена покушао да разговара са њом?**
- Кажу ове друге женице да је она и на послу ћутљива, слабо проговара, она је ту дошла, избегла са Косова. А сви његови су били такви. То им је наследно, да тако малтретирају жене. И отац му је био нерадник, малтретирао мајку, нигде нису ишли, нико им није долазио.

(М, 69)

- Тај мој комшија је био болесно љубоморан. Он тој својој жени нигде није дао да иде сама. А она лепушката. Једном, ја свратим до њих да узмем неку тестеру, он није био ту, а она мени каже: „Комшија, идите, ако сазна да сте били, неће ми дати мира данима.“ И стварно, ето њега сутрадан да пита што сам долазио, и каже ми: „Немој да идеш до моје куће кад нисам тамо.“ И умре он пре короне, а она несрећница наставила по старом к'о да је он жив, не мрда нигде. Убио је сваки појам у њој. Цаба јој сада све.
- **Зашто комшиницу не позовете на неку ових активности које жене организују, можда би дошла?**
- Ако то предложим, одмах ће по селу да пукне прича да се швалеришем са њом... (смех)

(М, 62)

- Има по селу свега, а кад питате, тишина, неће нико да се меша, сви гледају своја посла. Има и да бију жену, али нико не зове полицију, има да занемарују децу, малолетну, оду и нема их по цео дан; деца једу и пију по селу, има да родитељима узму сву пензију и не брину о

њима. Они остану гладни, село их храни. А тешко је кад зависиш од милостиње. Има свега, али људи на то окрећу главу, а жене су код нас навикле да трпе, научили их да тако треба. Ја кад сам удавао ћерке, рекао сам им: „Нисте ви туђа вечера, ви сте наше. Ако не иде или не дај Боже, неко крене да вас удари, ви кући, ова врата су вам увек отворена.“

- **Ви сте уствари искрчили пут за своје ћерке?**
- Нисам толико ја колико је њихова мајка, она их је то све научила, да се изборе за себе, да не трпе ништа што не треба, да поштују туђу кућу, али граница мора да постоји.

(Ж, 55)

- Има ту у близини једна девојчица од 12 година, остала са оцем и баком, мајка побегла са другим. Отац ради као надничар, променио сто послова, ништа му не одговара; бака стара, дете занемарено, запуштено. Ја питала једну познаницу, правницу, шта да урадимо за то дете, она каже правно ништа, суд је доделио старатељство оцу. Нек помогну добри људи колико могу.
- **Је л' им неко помаже?**
- Има једна имућнија породица, та жена јој даје гардеробу од њених ћерки, оне су у Београду у средњој школи и често јој даје храну.

(Ж, 72)

- Има дискриминације према Ромима. Ми смо овде имали неколико ромских породица; још откад ја овде живим, они људи имају куће, радили у комбинату. Е, сад откад су дошли ови Косовари 1999. године, њих народ не воли. Они су добили од општине неки привремени смештај, после им и кућу направили. Они се стално нешто буне, нешто траже, али и добијају. И много су гласни.
- **Зашто их тако зовете? Је л' тако зовете све људе који су избегли са Косова?**
- Не, немамо ми наших који су избегли, ови нису наши, зато су Косовари.
- **Не разумем, како нису наши, ко су они?**

- Они су муслимани. Овде су сви Срби, ови наши Роми славе Ђурђевдан, ми их сматрамо својима.
- **Значи становништво је према њима нетрпељиво јер су друге вере?**
- Да.
- **Е, па то је баш дискриминација.**
- Јесте, али џаба, другачији су и не трпе их.
- **Да ли је то и Ваш став?**
- Немам никакаве контакте са њима, понекад их сретнем, не поздрављамо се, мени лично смета што су некако бахати, гласни. А опет, има и наших таквих. Знате шта, живим овде од удаје, већ 50 година и овде су одувек живели само Срби и мислим да је то оно што народу смета. Наш народ тамо на Косову, живи к'о у логору, а они дошли овде и добили све.
- **А неко други, јесте приметили да има још дискриминисаних?**
- Ја сам здравствени радник у пензији, цео радни век сам радила овде у Дому здравља... Једино знам да има неколико деце са хендикепом, ту у околним насељима и селима и знам да су за скоро сваки преглед морали у Београд, то у Чачку ништа нема. Е сад, је л' то дискриминација или нема тих педијатара у Чачку... они немају где деци да поправе зубе, воде их на Стоматолошки факултет у Београд. И мислим да је овде код нас још увек срамота ако ти дете има неки хендикеп. Та деца, нарочито на селу, проведу цео живот у кућама, само ако су родитељи агилни, онда их убаце у неку школу.

(Ж, 58)

- У близини имам случај занемаривања родитеља: остављени, заборављени, препуштени судбини. Ја сам питала у Краљеву у Центру за социјални рад, знам где им деца живе; они кажу, не можете Ви ништа, морају они сами да туже децу...
- **Како их занемарују?**
- Не долазе, не обилазе их, не пружају им никакву помоћ, не воде их лекару, а живе сто километара одавде.

- **Да ли сте их Ви или неко други контактирали, замолили да дођу?**
- *Ја нисам, али јесте председник месне канцеларије, кад је деда имао операцију... и ништа... Тај син слагао да ће доћи и тако... Појавиће се они кад ови умру. А имају пуно земље. А опет, некад помислим, откуд ми знамо шта се ту дешавало... некад се није добро ни мешати у све.*

(М, 74)

- *Имамо ми ту у селу једног деду, дао сину овлаштење да му преузима пензију. Кад бисте Ви видели где он живи и колико је то безусловно... иде ваша герентодомаћица код њега. А тај син, једно ђубре, не појављује се, све му паре списка, човек гладан. Ја му кажем, „одузми му пуномоћ, па неко из села би то поштено одрадио“, а он неће, каже, „таква ми је судбина“... много ми држимо до неке традиције, а то није увек добро, нису увек сви добронамерни.*

(Ж, 37)

- *На селу је све некако видљивије, мања средина, не можете толико сачувати вашу интиму. И многе ствари су прихватљивије, постале су друштвено прихватљиве, а не би требале, посебно све у вези алкохола. Толико се пије; сви пију, од ране зоре. Док сам студирала, мени лично је више одговарао тај живот у ком ти постављаш меру у вези себе. Где идеш, шта коме говориш, шта само ти знаш. И ево, гледам и ја тако да учим своју децу, и мене овде у селу попреко гледају, али шта ме брига. А што се тиче других жена; трпе, много раде, мало уживају, сматра се да оне све морају и да њима ништа не треба. Мора се радити више са женама, да се отргну, морају мајке више да причају са децом, посебно са синовима, да њих не штеде, не морају жене све.*
- **Шта је по Вама дискриминаторно у тим облицима понашања?**

- *Жене се називају погрдним именима, прети им се, нарочито кад се попије, неке добију и шамар. Има физичког насиља. И скоро ништа се не мења, за ове моје године проведене овде, знам само за једну жену да је узела дете и отишла у град, пријавила насиље у Центар за социјални рад, развела се, запослила се, дете већ иде у школу. Боље тако...*

Охрабрујуће је да испитаници различитог старосног доба и социјалног профила јасно разазнају дискриминацију и занимају се или предузимају конкретне мере да помогну дискриминисаним особама.

Дискриминација у здравственом систему

Здравствени систем је систем са којим наши испитаници, а посебно старији, имају најчесталије сусрете, услед хроничних болести. Организација рада здравствених станица у местима у којима је спроведено истраживање је следећа:

Село у општини Краљево нема амбуланту. Испитаници примарну здравствену заштиту остварују у некој од амбуланти Дома здравља и Поликлинике. Секундарни ниво заштите се обавља у Поликлиници и Општој болници Студеница. Терцијарни ниво здравствене заштите није организован на територији града Краљева и ослања се на Универзитетски клинички центар Крагујевац и Универзитетски клинички центар Србије. На територији града Краљева постоје Апотекарска установа, Завод за јавно здравље Краљево и Завод за специјализовану рехабилитацију Аганс у Матарушкој бањи.

Село у општини Крагујевац има амбуланту опште праксе која ради три пута недељно. Секундарни ниво здравствене заштите у граду Крагујевцу је организован тако да је улогу опште градске болнице која не постоји преузео Универзитетски клинички центар Крагујевац. Примарни ниво здравствене заштите се, поред амбуланти, одвија у Дому здравља Крагујевац, Заводу за здравствену заштиту радника д.о.о. Крагујевац и Институту за јавно здравље Крагујевац.

Амбуланта у Гучи ради свакодневно у обе смене као организациона јединица Дома здравља Лучани. Поред ове, функционише и седам сеоских амбуланти, које раде један или два дана у недељи. У здравственој станици Гуча функционишу следеће специјалистичке службе: служба за здравствену заштиту жена (ради три дана у недељи); служба за здравствену заштиту деце и омладине (ради прва смена радним данима), тим интерне медицине (ради три дана у недељи), психијатријски тим (ради један дан у недељи), тим физикалне медицине (ради три дана у недељи), ОРЛ (ради три дана у недељи), офтамолог (ради два дана у недељи), службе лабораторијске, радиолошке и поливалентне патронаже, те служба денталне медицине. Као установа секундарног нивоа здравствене заштите у Гучи, постоји стационар за збрињавање геронтолошких пацијената и пацијената на лични захтев (домски смештај).

Оно што сви испитаници углавном истичу јесте да су здравствени радници у њиховим амбулантама (посебно сеоским), професионални, пожртвовани и без предрасуда. Испитаници су упућени на лекаре и медицинске сестре у својим амбулантама и они су им често од велике помоћи у даљим фазама лечења. Неки од примера њихове повезаности су:

(М, 70)

- *Ова наша сестра је ту из села до нас и онда ми она, кад сам био болестан, доносила из Крагујевца тај неки лек што се прави у апотеци. А докторка је, кад сам пао са трактора и био кући, долазила да ме обиђе. На њих можемо да се ослонимо.*

(Ж, 72)

- *Моја је докторка пред корону отишла у пензију. Искрено, кад је рекла да одлази, ја сам се прибојавала кога ће да пошаљу, али ова млада је тако посвећена. Рекла ми је да је све наше картоне проучила кад је дошла и да је питала претходну докторку о свему у вези пацијената.*

(Ж, 45)

- *Моја докторка опште праксе се налази у Краљеву. Није то толико далеко од нашег села, али било би добро да и ми имамо амбуланту*

к'о и остали, него рачунају да смо ми као нека периферија града, па идемо у град. Мени се допада то што предлажу тог породичног лекара. Мислим да је то одлично, онда лекар другачије сагледава ситуацију. Знам да је у Босни годинама тако и да су повезани са приватним сектором, тако да им дијагностика иде брзо.

(Ж, 72)

- *Некад смо овде у Гучи имали више лекара, ових специјалиста, сад их је мање, идемо у Чачак, кад је нешто озбиљније.*

(М, 69)

- *Током короне скоро ништа није функционисало. Добро је што су нам продужавали ове електронске рецепте за лекове, па сам то могао да подижем у апотеци. А било је седи и ћути, моли Бога да те ништа не стрефи, јер је само ковид важан. Зато је сад свуда гужва, дуге листе чекања. Ово са општом праксом нам је у реду, али најжалост, ту се не завршава посао, само те шаљу даље.*

(М, 70)

- *Докторка опште праксе је у реду, али након што сам је исправио. Ја јесам слеп, али нисам глув. Код доктора идем у пратњи. Обично је то моја супруга или син. Тако ми дођемо због мене, а она прича са њима, као да ја не постојим. Кажем ја њој: „Зашто се Ви мени не обраћате? Ја Вас само не видим. Полудео нисам, све Вас разумем.“ Она каже: „Извините, све сте у праву.“ И од тада увек кад дођем она замоли пратњу да седи напољу и после их позове. Важно је бити достојанствен у раду са људима.*

Међутим, испитаници имају контакте и са другим здравственим радницима, на секундарном и терцијарном нивоу здравствене заштите. Искуства се разликују у односу на учесталост сусрета и врсту здравствених потреба.

(M, 52)

- *Мој муж је пао с трактора и поломио ногу. Срећом, туда је пролазио комшија колима и превезао га до Крагујевца. Тамо су га примили, дали му нешто против болова и казали ми да идем кући и да ће бити оперисан. Ја кући, сутрадан, каже он, одгодили ми операцију, имају нешто хитно, и тако три дана. Видим ја да је однео враг шалу, ови хоће паре или шта већ, и ја одем тамо са ћерком код хирурга. Каже он: „Гужва је, био хитан пријем...“, а ја пресечем и питам: “Докторе, кол'ко кошта да га ујутру оперишете?” Он каже: “Ништа, нећу паре.” И стварно га оперише и све прође добро. После смо однели прасе, торту и штошта. Е сад, је л' био чекао да ми нисмо отишле... ко то зна.*
- **По питању које сте поставили лекару закључујем да сте били спремни да му дате новац?**
- *Да, видим да се мој човек мучи, а тако то ради код нас.*
- **Да ли сте Ви то већ радили пре?**
- *Нисам, али била сам спремна.*
- **Иако је давање мита кривично дело?**
- *Да.*

(M, 65)

- *Мени закажу да урадим магнетну резонанцу кичме у Крагујевцу, редовна контрола. Кад, дан пре, они зову, покварена им магнетна, јавиће кад се поправи. Е, ја се сутрадан нацртам тамо, видим ја магнетна ради. Ништа, ја предам књижицу, јавим се на шалтер и чекам. Кад прозива мене сестра и каже: „Ми смо Вас звали да Вас померимо.“ Кажем ја, „нико мене није звао, а што да ме померите?“ Она ћути, оде негде. Враћа се са доктором, каже он да је гужва и да морам да чекам. Кажем ја да нема проблема и да ћу да чекам. И дођем на ред. Мангупи, угурали неке своје, а мисле сви наивни...*

(Ж, 55)

- *На дијагностичке процедуре се чека дуго. На ултразвук у Дому здравља по пола године. Они хоће да ми одустанемо и идемо приватно. Ако не идеш на контролу и нешто те боли, ти мораш приватно.*

(М, 72)

- *Идем редовно на контроле код кардиолога у Крагујевац и са тим немам проблема. На пола године, они ми закажу и то иде лепо. Срећом, нисам се никад оперисао, за то чујем да има проблема ако није хитно.*

(М, 66)

- *Чекао сам на операцију жучи четири године. Требао сам да идем 2019. године, тако ми рекли, ту ми заказали конзилијум у августу, кажу, има хитнијих, чекајте. И тако сам чекао све време током короне, стање ми се погоршало и сад ме у априлу оперисали. И то ме не би оперисали да нисам отишао приватно код професорке, па она рекла да узмем упут и дођем. Ништа док не платиш.*
- **Та професорка Вас је оперисала?**
- *Да, платио сам 12 хиљада преглед и ултразвук и онда ме после примила и оперисала.*

(Ж, 58)

- *Најгоре је кад мораш за Београд. А нас из Краљева шаљу углавном тамо. Е, тамо ако немаш везу, гледају те као смрдљив сир. Увек смо задњи.*

(М, 70)

- *Све док сам још видео, ишао сам у Београд код професора Дринчића. Е, то је била људина. Како је он умео са пацијентима!*

После, како се моје стање погоршало и вид све више слабио, а у Београду ништа више нису могли да ураде за мене, онда добијем Чачак. Мисле, овај је ионако слеп, помоћи му нема, шта ће у Београду...

- **А како је у Чачку, какав је став на офтамологији према Вама?**
- *Ја сам безнадежан случај, док сам још нешто и видео, и трудили су се око мене. Сад се и ти лекари мењају, сваки пут неки други, ја идем тамо, а уствари и не знам што идем. Од короне нисам ни ишао.*

Што се тиче поверљивости здравствених података, наводимо неколико примера у којима је дошло до кршења поверљивости информације о здравственом стању.

(Ж, 48)

- *Мени је те 2019. било лоше, осећала сам се малаксалом и била ми је лоша крвна слика. Послали су ме на претраге у Крагујевац, после у Београд. Тамо су ми утврдили аутоимуноу болест. Док сам ја лежала у болници у Београду, овде сестра из амбуланте проширила причу да болујем од нечега, што није тачно. После ја њу сретнем и кажем јој: “Знаш да могу да те пријавим, што си то радила?” Каже она, „само су ме људи питали шта ти је, твоји нису хтели да кажу.“ А ја је питам што је уопште нешто говорила, па чак је и то што је рекла - лаж. Нисам је пријавила, а требала сам; неке људе треба казнити.*
- **Па како се то завршило, да ли сада имате контакт са њом?**
- *Клони ме се, кад закажем код докторке, узме књижицу, испише шта треба и ћути.*

(Ж, 35)

- *Имала сам гинеколошку интервенцију, а у болници ради једна сестра из суседног села, и она прошири причу да сам имала*

абортус. У селу ме сви попреко гледали, оговарали ме, а ја болесна. Чак и муж дође један дан и пита ме то. Е, то ме заболело. Па не може доктор у отпусној листи да ми напише једну дијагнозу, а уради абортус. Углавном, ја сам у селу она што је имала абортус. А ову сестру бих пријавила, али како да докажем да је све од ње кренуло?

- **Да ли сте имали прилику да се суочите са њом?**
- Звала сам је, али она каже да није она, а ја сам сигурна да јесте јер је то прво рекла мојој куми. Доживела сам неповерење и бруку, ни крива, ни дужна, само зато што је она лајава.

(М, 66)

- Мој брат је имао психичких проблема. Доживео нервни слом, био дуго на психијатрији. Страшно је како је село испирало уста са њим. Ширили су лажи како је напао мајку, мене, а он јадан, најгори по себе, зато је и био у болници. После нам је, док он није умро, ретко ко у кућу свраћао. А све то потекло од једног болничара што је био у хитној кад су га одвезли. Он је те приче причао по селу...

Бележимо и позитивна искуства:

(Ж,45)

- Према мени су ови наши лекари у Краљеву дивни. Дуго ме знају сестрице и докторке, дуго сам била по болницама док ми нису утврдили од чега болујем. И кад сам почела да примам имунолошку терапију, имали су толико разумевања за мене. Ја верујем да је све до човека... Ако се наopak родиш, цаба ти све.

(Ж,62)

- *Кад ми је мама боловала, долазили су нам из Дома здравља, патронажа; дивна сестра - и лекове ми је доносила, савете давала. Некад човеку треба само топла реч...*

(М, 72)

- *Док сам лежао на ортопедији у Београду након што сам пао са трактора и поломио се, дивни су сви били према мени. Ја тамо немам никог, плус због короне нико није смео да дође у посету; па ја замолим сестре и оне ми купе шта ми треба. Пазили ме к'о да сам им род рођени. Кажу, знамо шта је мука, радимо све што можемо.*

Искуства са стоматолозима су углавном позитивна. Старији испитаници користе услуге стоматолога у домовима здравља. Већина старијих особа је тамо уграђивала парцијалне зубне протезе. Ова услуга је јефтинија у државном сектору. Остали испитаници користе услуге приватних стоматолога. Неколицина испитаника је користила услуге стоматолога у склопу пројектних активности Човекољубља „Бесплатни медицински прегледи за сеоско становништво”.

Међу женама, било је оних које су имале и негативно искуство везано за рад гинеколошких клиника, а које је било везано за потребу да се уради гинеколошка интервенција. Интервенција је одлагана или додатно преусмеравана на друге клинике (најчешће приватне).

(Ж, 42)

- *Непосредно пре короне утврде ми неки гинеколошки проблем, кажу није хитно, треба да се прати. Тај гинеколог који ме је прегледао у државној клиници је један неотесанко. Некултуруан, збија шале, баш ми било непријатно.*
- **Ако Вам није непријатно да ми кажете, какве шале су у питању?**

- Сексуалне; о сексуалним односима, мом мужу, а ја сам по том питању затворена, не волим да причам о томе. Мада сам чула од других жена да је он такав са свима... Он ради и на приватној клиници. Мени недавно није било добро, а до гинеколога не можеш доћи, кажу, примамо само хитне случајеве. А како ја сестри да докажем да крварим и имам болове и да сам хитна за пријем, кад од ње до гинеколога не могу? И ја шта ћу, ја приватно одем код њега. А он тамо, у тој приватној клиници, углађен, фин, љубазан. Кажем ја њему “Докторе, Ви се мене не сећате, ја сам Ваша пацијенткиња”. Он гледа у мене, гледа у онај картон у компјутеру, па каже: “Не сећам Вас се, први пут сте овде”. А ја њему: „Ви се сећате само ових што плаћају, оних из државног сектора се не сећате.“ Он се смеје... Елем, завршио ми то приватно. Сад чекам кад одем поново у Дом здравља хоће ли да ме се сети...(смех)

Неколико жена је истакло да се недовољно ради на превенцији болести, да скрининга нема и да је пандемија корона вирусом само погоршала већ лоше постојеће стање.

(Ж, 61)

- Код гинеколога, ако доспеш једном у годину дана на контролу. Код нас није дуго радио ултразвук, мамограф има само у Клиничком центру. Или да лажеш да ти није добро па да те шаљу даље, или идеш приватно. Прича о превенцији болести је шарена лажа.

Што се тиче трудница, оне нису биле обухваћене испитивањем, али јесу мајке деце најмлађег узраста. Њихова искуства с вођењем трудноће и порођајем су позитивна. Бележимо два искуства:

(Ж, 35)

- Најмлађе дете сам родила за време короне. Породила сам се првог маја. Искрено, баш сам се плашила, а и сви укућани. Кад

сам месец дана пре порођаја кренула на контролу, у болници је било као у свемирском броду. Мом мужу нису дали даље од капије. А тамо, све жене камуфлиране, маске, рукавице... Имала сам срећу, те је мој гинеколог остао ту на порођајима. Он ме породило и са остало двоје деце. Фин човек, сталожен, била ми и уста бабица.

- **Да ли сте трудноћу пратили у државној установи?**
- Да, да. За све троје деце, ништа нисам радила приватно, нико није тражио неке претраге или нешто што нисам могла да урадим у болници. Богу хвала, све је било добро у трудноћама. Никакве паре ником нисмо давали, увек смо доносили цвеће, торту и послужење. Није нам нико ништа тражио, мада мој муж инсистира да сваки пут буде тако. Он каже: „Не рађају се деца сваки дан.“

(Ж, 32)

- Ово ми је била прва трудноћа. Породила сам се првог марта 2020. Није још било закључавање због короне. Пошто ми је трудноћа била тежа, ја сам све ишла приватно, а после ме тај гинеколог породило у породилишту, у државном, где он ради. Све је добро прошло, и бебица и ја смо добро прошли. На контролу сам ишла опет приватно. Нисам гинекологу давала никаква новац, па све сам ишла приватно и плаћала. Купили смо сестри цвеће и бомбоњеру.

До одговора о давању поклона у два претходно наведена цитата, дошли смо постављањем потпитања „**Да ли сте частили лекаре и медицинско особље и да ли су Вам унапред тражили новац или неки други вид награде за услугу коју пружају?**“

Истраживање показује да испитанице давање новца или поклона не виде као давање мита.

(Ж, 35)

- *Искрено, за децу сам увек спремна да дам, па и кад би ми тражили; а мој муж, тј. његова фамилија, они свима прво носе поклоне и тако све ураде.*

Када је реч о раду здравствених радника генерално, испитаници су углавном сматрали да лекари немају довољно времена или жеље да се посвете пацијентима. Ретки су случајеви да лекари разговарају са пацијентом о његовом здрављу, дијагнози или терапији. Неки испитаници су истакли да лекари једноставно немају времена за то.

(М, 69)

- *Сад лекари морају све да учукају у компјутер. Он тебе пита, шта ти је, што си дошао, али у тебе не гледа. Јер он све што си рекао, треба да упише у картон, па да учука у компјутер, па онда ако треба да идеш даље, он опет тражи по оном компјутеру где да те шаље. Јер, на општој пракси сестре сад седе само тамо на картотеци, прозивају и наплате коме треба; погледају кад има термин и сачекају да из штампача изађе папир који је доктор исписао... А код специјалиста ретко ко има сестру, можда тамо кад треба да идеш на операцију, па те прегледају. Сад чујем од унуке да има та телемедицина, ни не идеш код доктора, платиш, спојиш се са њим онлајн и ти причаш, покажеш му ако шта имаш негде на телу, и он онда каже шта ти је.*
- **Како Ви гледате на дигитализацију, посебно у медицини?**
- *Верујем да је за неку дијагностику у реду, али лекар треба да је посвећен пацијенту, сестре треба да чукају у компјутер, он да прича са тобом, прегледа те.*

Други испитаници су истицали да се медицинско особље не понаша професионално према пацијентима. Разговор лекара и пацијента о лечењу

сматра се добром вољом лекара, а не њиховом обавезом. Пристанак на одређени вид лечења се сматра формалношћу, током које се потписује папир на ком стоји да особа прихвата одређени вид лечења и ослобађа лекаре евентуалне кривице, уколико лечење не да жељене ефекте. Неки испитаници овакав однос не проблематизују, него сматрају да тако треба, да пацијенти не треба да се мешају у посао лекара.

(M, 70)

- *Постоји вера у лекара да ће он да уради све што је потребно. И имамо ми доста људи који једноставно не желе много да улазе у детаље око свог здравља, то што је лекар рекао за њих је Свето писмо. А с друге стране, имамо и лекаре који нису вољни да пацијенту кажу шта ће даље бити с њим, да ли иде на скенер, операцију, шта год... Кад питаш, он каже: „Ту ти све пише, питај докторку опште праксе, свакако мораш код ње по упут.*

(M, 62)

- *Морам да га похвалим [изабраног лекара]. Он је до те мере сензибилисан, да он мени дозвољава да ја учествујем заједно са њим у одређивању моје терапије.*
- **Како Ви то заједно одређујете терапију?**
- *Износим му све како ми буде кад нешто користим и кад ми је боље кад нешто попијем, а кад не.*

Један испитаник је коментарисао да се због односа лекара према њему, у ситуацији кад му је здравље било нарушено одлучио за коришћење приватне здравствене службе.

(M, 59)

- *Мени је баш било лоше дуже време, а ова изабрана докторка мисли да се ја зезам, па све полако. Па ваљда има неки упут за хитно... и видим ја, однео враг шалу, и ја одем приватно на преглед; и добро је да сам отишао. Да сам овако шетао тамо-вамо сваки дан, завршио бих на операционом столу. Једноставно, неки људи немају слуха, видиш да само хоће да те откачи и да је потпуно незаинтересована. Кад год сам тражио упут за специјалисту, она тврди да нема термина, или их нису избацили, или ми каже, „пијте магнезијум“...*

Супротно, неки испитаници истичу да нису имали лоша искуства у коришћењу услуга здравственог система. У неколико наврата је истакнут, као добар пример, рад изабраних лекара у домовима здравља. Највише се замера понашање медицинским сестрама у амбулантама и домовима здравља, за које влада мишљење да примају скоро исту плату као сестре по болницама, а да њихов рад не може да се упореди.

(Ж, 72)

- *Ове сестре по амбулантама треба да се свако јутро захвале Богу на радном месту и плати. Ко год је лежао по болницама или се оперисао, видео је да оне сестрице тамо гину. У ноћној смени на једно одељење од 35 људи дежура једна сестра. Стално неко јауче и тражи нешто. Свака им част. Треба да имају веће плате и бенефиције.*

Испитаници су имали позитиван став према лекарским прегледима које организује Човекољубље у оквиру својих пројектних активности. Организовани су прегледи стоматолога, консултације са лекарима специјалистима опште праксе и психијатром.

(M, 69)

- *Ово што сте ви организовали овде у селу за нас је било врло корисно. Лекари су нам се посветили, овај офтамолог ме 15 минута прегледао. Иначе, до офтамолога не можеш доћи, сем приватно. И ово са овим младим човеком психијатром је било сјајно. Толико је он лепо говорио са нама, к'о да је ту, наш. Схвата наше проблеме. Иначе, ми смо као народ примитивни. Код нас се још увек мисли да ако идеш код психијатра, онда си луд.*

(Ж, 45)

- *Ово са психијатром што сте организовали је био пун погодак. Он је толико лепо причао, и после, са нама појединачно. Отишла сам кући толико растерећена. Ми себи свашта товаримо на врат, а не требамо. Можеш живети само свој живот.*

Искуства испитаника са системом социјалне заштите су ограничена. С једне стране, већина нема потребу за неким видом социјалне услуге или помоћи, а са друге, испитаници нису у великој мери информисани о могућностима које нуди систем социјалне заштите. Неколицина особа има контакт са локалним Центром за социјални рад (у Гучи/Лучанима, Крагујевцу и Краљевицу), и они су корисници материјалне помоћи, или су због врсте проблема који имају били упућени на Центар (приликом развода брака, у вези старатељства над децом, или у случајевима насиља у породици).

Информације о услугама које се могу добити у систему социјалне заштите се добијају углавном личним информисањем, онда када до одређене потребе дође. Становништво се информише код познаника или лично, у центрима за социјални рад (ЦСР). Међутим, искуства су различита.

(Ж, 55)

- *Ја мислим да они од нас, Рома, имају осип. Чим се појавим, службеница каже: „Што си дошла, шта сад требаш, била си прошле недеље? Немам ја овде џак пара и да само вама дајем.“ А ја стварно купујем те лекове и требају ми паре за то.*
- **Да ли Вам генерално излазе у сусрет око решавања проблема?**
- *Ја мислим да је то све тако зато што смо ми Роми. Нас ко год може ћушне. Тако је у Центру, тако је у општини, тако је код лекара. Једна комшиница ми каже: „Ви живите на рачун државе“, а ја се мислим, сестро, не знаш ти моје муке.*

У целокупном истраживању две особе су се изјасниле као Роми (иако питање националности није постављано).

(М, 72)

- *Ја сам тамо морао да идем, иначе не бих. Кад је мој син отишао у притвор, због тих глупости које је правио, мене су звали да дам*

службену изјаву да ли је било физичког насиља. Засметало ми је што ме тај службеник звао деда. И тако он којешта пита, па стално деда, деда. Питам ја њега, а стално сам са њим на Ви, хоће ли да прави неку службену белешку. Каже он: „Па наравно.“ А ја га питам: „А хоћете ли тамо да напишете да ме стално зовете деда? Ја Вама нисам деда, ја сам за Вас странка по позиву, Господин.“ Њему не би право, мало се жацну... ја јесам стар и свашта сам претурио преко главе, али знам реда, ко је деда, а ко је господин.

(Ж, 55)

- *Кад сам тамо ишла због развода, баш је било непријатно; дете малолетно, па они дуги разговори, сав се презнојиш, некако мислиш, ево, овде сви све знају о теби и твојој муци. Али, после је све било добро; та жена која нам је водила случај била је гвоздене руке. Мој муж је могао да виђа дете само у Центру.*
- **Ко је донео ту одлуку?**
- *Суд, кад смо се разводили. Због насиља у породици. Добио је обавезну меру лечења. После је ишао на одвикавање од алкохола и код психијатра, па је све то пролазило боље и смиреније. А онда је дете постало пунолетно и то је престало.*

Међу испитаницима, било је и оних који су били задовољни радом центара за социјални рад. Они су у суштини знали на који начин могу да добију услугу из домена социјалне заштите, уколико се деси да их радник у ЦСР одбије.

(Ж, 51)

- *Што се тиче социјалне заштите и социјалних потраживања и потреба, моје искуство је добро. Ако нека социјална радница случајно има неку предрасуду према нама или нас дискриминише, обратимо се правнику код кога мора да се да изјава на крају, а након прикупљања све могуће документације, за шта вам већ*

треба. Мени је требала материјална помоћ... После поплава смо били у баи тешком материјалном положају.

- **Само, ком правнику се обратите у случају дискриминације?**
- *У Центру за социјални рад и шефу правне службе, или директору Центра, пишете жалбу.*

Иако постоје процедуре везане за добијање услуга, испитаници истичу да је цео процес поједностављен уколико постоји познанство са пружаоцима услуга у Центру за социјални рад. Пре свега, информисање о одређеном проблему је далеко боље на овај начин, а добијање услуге мање стресно.

(М, 65)

- *Ја сам ишао због једне женице из села... Знам тамо у Крагујевцу једну социјалну радницу која ради, то је супруга мог колеге.*
- **А шта Вас је подстакло да одете у Центар, какав је проблем у питању?**
- *Ма то је самохрана мајка, има једну малолетну ћерку, ради жена, бори се, удовица, али треба јој помоћ, да среди мало кућу и купатило. И ја тој познаници објасним шта је у питању, и она ми каже шта да радим, шта да та жена предузме. После јој је помогла и општина и средила је купатило.*
- **Да ли је по Вашем мишљењу то Ваше познанство у Центру имало утицај на позитивну одлуку?**
- *Па та женица је испуњавала све услове за помоћ, ја сам ту више био нека спојница. И да, ишао сам на познанство јер не знам како би неки други службеник реаговао, поготово јер сам и ја сам дошао због другог.*

Ако се говори у општем смислу, број испитаника који користе услуге система социјалне заштите је мали. Најучесталије, испитаници су изјављивали да су користили услуге једнократне материјалне помоћи, рефундирања трошкова пута ради здравственог прегледа, материјалне олакшице за плаћање различитих режија (градски превоз, инфостан, електрична енергија, и слично).

Одређени број испитаника има потребу за материјалном помоћи, али је препрека поседовање више од 0,5 хектара земље. Међутим, проблеми су настајали у случају покушаја коришћења услуге домског смештаја за старија лица и услуге геронтодомаћица.

(М,70)

- *Муке сам имао док сам брата који се шлогирао сместио у геријатријски центар.*
- **Зашто?**
- *Зато што то иде преко Центра, а тамо су ми рекли: „Па што га стављаш у дом, боље му је да буде код вас.“*
- **И како се то завршило?**
- *Па тако што сам гурао, одлазио тамо, звао, брат ми је за то време био у Селтерсу у бањи, после у својој кући три месеца, једна жена ту из села га је гледала, и на крају, зову, има места у геријатријском, доведите га.*

(Ж, 55)

- *Ми смо бабу гледали док смо могли, док скроз није пала на постељу. Ми радимо по цео дан, нема ко да брине о њој. И нисмо добили државни дом, него смо је сместили ту код једних људи близу и плаћамо им да брину о њој.*

(М, 68)

- *Мој отац је ту у кући поред нас, и било би му боље у дому, али неће да иде. Тражио сам у Центру да му макар долази геронтодомаћица. Кажу они: „Па немамо ми геронтодомаћице за село.“ Па како нема, зар на селу нема старих?*
- **И како се то завршило?**
- *Па тако што је Човекољубље увело геронтодомаћице, запослили ту жену у селу и свака част за то. Све обилази кога треба, а и њој је био потребан посао.*
- **А да ли старије особе са села иду у старачки дом?**

- Слабо, то само ови богатији који раде у иностранству сместе своје у дом; овде још увек генерације живе заједно и гледаш своје кад падну на постељу. А дом јесте смишљен да се растерете млађи, а да старијима буде тамо боље. Али свест људи је тешко променити. То ти овде некако дође срамота. Онда те оговарају: „Види га, сместио своје у дом, само чека да пандркну, па да им узме имовину.“

(М, 70)

- Пре четири месеца сам био [у ЦСР] да бих тражио услуге геронтодомаћице, пошто живим са мајком која има 87 година, а ја сам болестан, примам и туђу негу и помоћ. Било би добро да нам нека женица помогне у чишћењу, кувању, набавци. И она [социјална радница] је била изузетно љубазна, али ми је рекла уствари да ми немамо још увек та права, пошто моја сестра, не знам колико је километара само удаљена, да она мора да води бригу по закону.
- **Да, постоје прописи који то дефинишу.**
- Али, онда ме звали из Човекољубља из Краљева, кад су почели да ангажују ову жену, питали да ли хоћу да долази код нас, кажу, чак да ништа не плаћамо, али мислим, да се разумемо, ја сам био спреман да платим.
- **И је ли Вам сад лакше кад долази?**
- Ћеро, како није, ја иначе кувам, али она долази два пута недељно, ми се све договоримо шта ће да ради следећи пут: да ли чисти или пегла. Пошто она долази из града, некад нам и донесе неки лек или нешто што нема овде у селу.

За ангажовање геронтодомаћице постоје прописи који дефинишу ко може да користи ове услуге, а који не узимају у обзир постојеће породичне односе који могу бити нарушени, или породичну динамику и недостатак слободног времена. Човекољубље спроводи лиценцирану услугу *Помоћ у кући*, у општинама у којима се истраживање спроводило, тако да сходно пројектним могућностима (корисници у селима не плаћају услугу геронтодомаћице),

значајан број корисника добија ову услугу. У одабиру корисника, Човекољубље сарађује са центрима за социјални рад и представницима месних канцеларија у селима.

Генерални став испитаника је углавном да старији треба да буду са својом породицом до краја живота. Много женских особа је у интервјуима нагласило да брине о старијим члановима породице који живе са њима, или у близини, што доводи да закључка да су, у највећем броју оваквих случајева, жене неформални неговатељи старијих.

Испитаници који не живе у месту у ком се налази клиника за коју добијају упут, имали су прилику да користе право на рефундирање трошкова пута ради лечења. Наиме, када добију упут у свом дому здравља за одређену клинику (у Београду, на пример), упут одобрава лекарска комисија матичне филијале, а затим се исти одобрава и од стране Завода за социјално осигурање.

На овај начин се обезбеђује рефундирање трошкова превоза ради лечења у месту које је минимум 50 километара удаљено од места пребивалишта корисника. Обично, рок чекања за рефундирање трошкова је две до три недеље од прегледа. У претходних пет година, петоро испитаника је користило ову услугу.

Оно што се поставља као посебан проблем у контакту са системом социјалне заштите, јесте питање поверљивости информације. Питање поверљивости информација је отворено као дискутабилно како у здравственом, тако и у социјалном систему заштите. Неки испитаници имају одређени степен стрепње да ће се сазнати за неке њихове личне проблеме у социјалним службама и да ће због тога имати последице. Међутим, други испитаници немају тај страх и сматрају да су, између осталог, едукација социјалних радника и рад на смањењу могућих предрасуда јако важни.

Поставља се питање колико испитаници познају могућности улагања жалбе на одлуке центара за социјални рад или пак на рад запослених у центрима. Једна од испитаница је навела да се у случају некоректног односа радника у Центру за социјални рад обраћа правнику Центра, са замерком на рад колега.

Ако се посматра радни статус, највећи број испитаника је у пензији (34 испитаника). Већим делом, ради се о пољопривредној пензији (22), затим је ту породична (6), старосна (3) и инвалидска (3). Скоро сви испитаници, изузев оних који похађају средњу школу, учествују и у пољопривредним радовима у оквиру својих домаћинстава.

(М, 75)

- **Ви сте пензионер?**
- *Да, примам ову пољопривредну пензију, 12. 100 динара. Шта човек да ради са тим? Па ја то потрошим на струју и нафту за трактор.*
- **Значи, за Вас не важи оно да уживате у пензији?**
- *Не, овако радим, занатлија сам. Додуше, сада мање јер више немам снаге и слаба ми је механизација. Мени ће ускоро 60 година стажа (смех)... Па мој трактор је старији од тебе (смех)...*
- **Можете ли да живите од тог рада?**
- *Све је добро док сам на ногама и са људима... а после се уздам у то да ће ћерка да ме погледа...*

(М, 65)

- *Још чекам пензију. Радио сам у једној фабрици, постао технолошки вишак, нешто радио уснут са и без стажа, и сад сам на бироу, чекам године старости за пензију.*
- **А остали чланови породице, да ли раде?**
- *Жена је отишла у пензију, била је на бироу. Син и снаха раде, тако да имамо од чега да живимо.*

(Ж, 72)

- *Ја имам породичну пензију, то сам наследила кад ми је умро муж, 32. 000 динара. Није много, али како ови са пољопривредном пензијом имају 12.000, не жалим се. Имам своју башту, ту сејем поврће, имам и воћке, и тако. Платим рачуне и купим шта треба. Дам и унукама џепарац.*

(М, 70)

- *Ја сам отишао у пензију, старосну, са 45 година радног стажа. Све време смо и овде обрађивали земљу, пре много више, сада све мање, али узгојимо за наше потребе и нешто продамо: прасиће, орахе, поврће...*

Највећи број испитаница се баве пољопривредним пословима и домаћинством, те онај део испитаника који је у радном односу представљају углавном мушкарци.

(М, 45)

- *Запослен сам у државној служби, а имамо и велико газдинство. Ја се бринем о стоци. Имамо краве, устајем рано, очистим шталу и спремам млеко за откуп. Моја жена ради све по кући и око деце, оболела је пре неког времена, тако да јој не дозвољавам да ради ишта тешко. Ангажован сам и у месној заједници и доста смо урадили око терена за спорт, имамо фолклорну секцију и женско удружење.*
- **Ви сте добро организован човек?**
- *Добро смо организовани у кући, сад су и деца стасала па помажу. Не можете очекивати да падне с неба. Мора се радити, али треба радити и у селу, удружити људе, подстаћи их на акције.*

(M, 30)

- *Запослен сам у Сиененсу.*
- **Како Вам је тамо, какви су су услови рада?**
- *Мени је добро, имамо организован превоз, радим свој посао, мислим, то за шта сам се школовао. Машински сам техничар, сад похађам и ту вишу школу, имам још два испита до краја. Коректне су плате и услови рада, имамо топли оброк, превоз, паузу.*
- **То организовано као некад...**
- *Јесте, тако је некад било у Застави, причао ми отац. Стварно је добро, људи се грабе да овде раде. Мени је срећа што сам близу и што имам школу за то.*
- **Како сте добили то запослење?**
- *Био конкурс кад је отварао фабрику, а овде је доста људи завршило средњу техничку, а и бирали су ко живи близу.*

(M, 40)

- *Радим у једној фабрици. То вам је један робовласнички систем рада. Ради се у три смене, плата је углавном минималац, стално стојиш на ногама, те пословође су странци, они само иду наоколо и деру се. Ја се једини тамо буним. Мада, спремам се да одем. Лоше ми то све утиче на психу. Потпуно ме слама...*
- **А други радници, да ли се неко буну, тражи да се поштују радничка права?**
- *Побуну се онај ко мисли да иде одатле, јер, зна се, буну се, следи отказ. Каква радничка права, па такве послодавце држава штити; шта је све било по Србији, па нико није одговарао. Они добију субвенције и кад то потроше, оду.*

(Ж, 45)

- Након развода, радим у трговини. Док сам била удата нисам радила, муж ми није дозвољавао. Нису баш неки услови, имам један слободан дан, али ево, радим већ десет година и некако се и изборим за себе.
- **За шта се изборите и како?**
- Па у почетку ми је било важно да радим, да изађем из куће, да сам са људима, да имам свој динар. Али онда ти товари да радиш сваки дан, кад се неко разболи, ти га мењаш, то ти не плате, него као узми слободан дан, а тај дан никад да дође. И мени једног дана после две године рада падне мрак на очи. Консултујем ја једну правницу, она мени све каже како то иде по Закону о раду, и ја одем код пословође. Кажем јој, „могу да радим, али да ми платите или да користим слободне дане.“ Од тада, кад неког мењам, плате ми. Ни то по закону не може много, али не треба људи да се боје, треба да знају своја права. Има трговина по Крагујевцу, и да ми дају отказ, отићи ћу на друго место.

(Ж, 35)

- Не радим, нажалост, нигде. Конкурисала сам на много места, и то баш тамо где траже моју квалификацију. И кад сам била једина на бироу са тим, приме неког другог, без искуства, без тих квалификација које траже.
- **А да ли сте се Ви жалили неком на те одлуке?**
- Јесам, управи јавне установе, а једном и инспекцији рада.
- **И какав сте одговор добили?**
- Не споре ми да имам квалификацију, али доносе интерну одлуку да на то место приме колегиницу из колектива. А на моје додатно питање кога примају на то упражњено место, кажу, доводе неког на стаж. После сам проверила – запослили су неког. Не вреди, треба ти веза, партијска књижица или да знаш коме да даш паре.

- **Да ли бисте се Ви запослили под тим условима које сте навели, да можете?**

- *Да, али немам ништа од наведеног...*

(Ж,18)

- *Ја сам радила ово лето кад сам завршила школу. Тата ми је нашао нешто, ту у фабрици, радили смо нас неколико на паковању. Прави омладински посао. Било је занимљиво, то ми је први пут да радим и добијем плату. Водила сам сестру на море, купила мојима поклон и оставила да имам за после. Али, после тог посла сам дефинитивно одлучила да ћу ипак студирати и после покушати да отворим нешто своје, да будем свој газда, ја сам креативац и тамо, у тој некој средини би ми просто убили дух.*

Као један од кључних проблема, већина испитаника истиче немогућност запослења, одлазак младих или њихов останак у местима у којима су студирали.

(М, 59)

- *Млади одлазе. Тај покушај државе да млади остану на селу или да из града дођу овде је неодржив. И да даш младим људима имање, треба им механизација. Деца овде иду у четворогодишњу школу, већ од петог разреда треба да их возиш у суседно село, а у средњу школу да иду у Крагујевац. Амбуланта ради два дана у недељи. Треба ти много земље, механизације и радне снаге да се одржиш. Уништавање младих на селу је системско, то траје...*
- **Шта мислите, да ли то може да се промени?**
- *Више не, остају само они који могу да укрупне свој капитал, мали нестају, село ће се претворити у куће за одмор богатих.*

У тренутку интервјуисања, мали број испитаника је укључен у образовни систем, изузев неколико ученика средње школе и особа које се школују и раде. Остали испитаници углавном имају децу или унуке који су укључени у образовни систем. Наводимо неке од проблема са којима се лично или посредно сусрећу.

(Ж, 51)

- Рецимо, моја деца су понекад имала проблеме у школи.
- **Какве проблеме имају деца? У коју школу иду Ваша деца?**
- Сад су сви у средњој, али још од основне школе, постојале су стално неке чарке јер немају нове патике и телефоне. Њих двоје су близанци, целу основну школу су седели заједно - неће нико са њима да седи. Још је учитељица то тако наместила; али деца дођу кући, плачу, хоће да седе са неким другим, а онда мене учитељица моли да они седе заједно.
- **А после, у средњој школи, да ли су имали исте проблеме са вршњацима или наставним особљем?**
- У средњој не иду у исту школу, и сад је све онлајн, тако да су мало и ишли у школу, нису ми ништа рекли.
- **А да ли сте Ви нешто предузимали на ту тему, разговарали са неким, бунили се?**
- Мене су звали у школу, али због те друге деце која неће да седе са мојом, причала сам са психологом. И ја њој кажем: „Па Ви треба да зовете родитеље тог детета, а не мене, моја деца не праве проблеме.“
- **Шта Вам је она одговорила?**
- Да ја делујем разумније од њих, а да она мора да нађе решење. И нашла га је, преко леђа моје деце. Једва сам чекала да оду одавде. И стално сам се молила Богу само да их неко не туче и малтретира. Они су мирни, нису се никад свађали са неким. Ми смо им говорили: „Идите, учите и бежите одавде...“

(M,18)

- *Код нас у школи повремено има чарки. Углавном, пар њих малтретира неколико сиромашних ђака или неку децу која си другачија.*
- **Како су та деца другачија?**
- *Па, то су Роми, мада њих има само двоје, троје... зову их Цигојнери и Смрде, или двоје штребера, то су они што се од основне школе не друже ни са ким, нигде не иду...*
- **А како Ви реагујете на то? Да ли неко реагује, знају ли професори за то?**
- *Па ја им кажем да их оставе на миру, да не треба да их је брига за њих. Неки се смеју. Разредна стално говори да се са тим прекине. Један од тих момака је добио и укор, пошто су се родитељи једног ученика жалили.*
- **А физичко насиље, има ли тога?**
- *Не да ја знам, нисмо ми тако велика школа, а ово психичко малтретирање је стално присутно.*

(Ж,18)

- *То малтретирање крене од основне школе и не престаје.*
- **А зашто је то тако? Кога малтретирају и ко малтретира?**
- *Свака школа има неку групу мангуна који ударају на слабе и другачије.*
- *То су Роми, сиромашни, феминизирани дечаци, повучена и болесна деца...*
- **И како се то малтретирање испољава?**
- *Прозивају их разним именима: Цигани, Косовари, педери, шећераши, епилептичари, ударају им ћушке, отимају ствари...*
- **Али то су све дикриминаторне радње, да ли се неко од њих или вас буну? Шта се у школи предузима тим поводом?**

- *Ако се неко побуни, може да дође до туче, а понекад и одустану од даљих малтретирања; ако родитељи деце или професори покажу зубе. Ма знају у школи за то, причају нам да то није дозвољено, имали смо и предавања о дискриминацији и насиљу, али то се и даље наставља.*

(М, 62)

- *Моји унуци имају Роме у одељењу. Они су дошли са Косова, мислим, њихови родитељи, па их зову Косовари. Мени то некако ружно; па толики свет је пошао са Косова због рата, па су и они. Ево, и ја сам избегла из Лике, па ме нико не зове Личанка.*

(Ж, 72)

- *Деца су огледало родитеља. Све то што раде у школи, они су у кући научили. И родитељи свашта причају пред децом и онда они то причају у школи. А и гледају само у те телефоне и компјутере, а тамо све зло и наопако. Чим дете може да стане на ноге, они му тутну телефон у руке, и оно гледа неки цртани, неку Машу и медведа... па кад му не пусте цртани, оно вршишти, баца се... Ево, и овде код нас се деца слабо играју напољу, можда ова мала деца. Све је данас како не треба, не баве се родитељи децом. Мисле да ови у школи треба да им васпитавају децу. Пензију сам зарадила у просвети, ово сад ништа не ваља...*

Оно што је посебно забрињавајуће је чињеница да деци проблеме стварају вршњаци и да унутар образовног система не постоји делотворан механизам за смањење вршњачког насиља. Већина старијих испитаника истиче лош утицај медија, разних друштвених мрежа и замера родитељима да се недовољно баве васпитањем деце.

Испитаници истичу да ни они сами не познају у довољној мери законе и начелно не познају своја права. О правима се углавном информишу кроз разговоре са укућанима, пријатељима или самостално, обично када се већ нешто деси.

(М, 43)

- *Не можеш читати и тражити кад нешто не знаш, не могу ни тражити нешто, кад не знам да постоји. Него тако- неко рек'о, рекла казала...*

(М, 30)

- *Кад сам имао неки проблем на претходном послу, нисам могао да користим одмор, а нису хтели да ми плате. Ја сам прочитао Закон о раду и већ ми је тад много било јасније која су моја права, а после сам и питао једну правницу како да поступим. Тако, могу да кажем да сам донекле упознат са својим правима, пре свега радним. Других проблема нисам имао.*

Ипак, кроз само истраживање се не доима да је препознавање личних права препрека за касније остваривање истих. Испитаници као основни проблем заправо виде непоштовање закона, што их уједно демотивише да се залажу за уважавање својих права.

(М, 69)

Закон је изузетан. Ја не бежим од закона. Закон је изузетно лепо донесен по питању свега. По питању посла, по питању живота, по питању здравства. Значи, по питању свега, закон је савршен. Ништа се не примењује.

Након претрпљене дискриминације постоје и друге препреке за подношење пријава и жалби, посебно у здравственом систему. Наиме, људи који се сусрећу с неком врстом дискриминаторног понашања су у одређеном

здравственом проблему. Њихов главни циљ је да изађу из тог проблема, а дискриминација је само отежавајућа околност са којом они, у том моменту, тешко могу да се носе. Разлог је, с једне стране, веровање да ништа не могу учинити за себе тим чином, а са друге, стрепња да тиме могу додатно да угрозе своје здравље.

(Ж, 45)

- *Ја бих најрадије заменила ову моју докторку опште праксе, али где да идем онда? У Крагујевац не припадам... Тешко ми је са њом, она не разуме моје проблеме. Шта год сам пробала да закажем, нема термина. Каже: „Идите тамо сами па пробајте, даћу Вам отворен пут.“ А други заказују... И кад сам јој то рекла, постала је још хладнија, али ми је заказала. Ја просто мислим да је то до човека. Раније је та докторка све завршавала свима, ишла сам за родитеље толико пута.*

(М, 65)

- *Кад се мени догодило то да ми је доктор тражио паре да ме оперише, ја сам њих могао да тужим, на пример; а ја сам био тако уморан од свега. Само сам хтео да прође операција и да идем кући... Колико Ви људи знате у Србији који су тужили лекара или болницу и добили спор? Ма врана врани очи не вади... они се међусобно штите.*
- **А ко Вас је оперисао, како се то решило?**
- *Звао сам ћерку и рекао јој шта је по среди. Она дошла из Београда, одмах отишла код начелника, овај туц-муц, она припретила да ће да дигне цеву и мене оперисао начелник.*
- **Ви сте реаговали, уствари сте га пријавили...**
- *Јесте моја кћерка, хтела је она да то гура даље, али ја нисам дао. Само да прође, а ево и сад идем код тог начелника на контроле. Да ли сте некад срели тог лекара у болници?*

- *Јесам, прође поред мене, прави се да ме не познаје, а био сам му пацијент 20 година. Није њега нико дирао, штите се они међусобно.*

(М, 30)

- *Кад сам имао тај проблем на послу, решио сам да дам отказ и идем, али да наплатим свој рад. Лепо сам им тражио да идем на одмор који нисам искористио или да ми то плате. Они се направили луди, нису хтели, те ја позовем инспекцију рада. Инспекција наложи да у року од седам дана плате и они платили. Неке ствари ипак раде... мада, мислим да су људи у држави обесправљени.*

(Ж, 35)

- *Ја сам се жалила због одбијенице за посао. Нисам добила очекиван одговор, али ипак ми је барем било некако лакше. Нико не може да ми забрани да пресавијем папир и пишем.*

Из разговора с испитаницима закључује се да се пријавом дискриминаторног поступка ништа корисно не добија у суштини. Наиме, кад је штета већ почињена, никакве санкције за починиоца не могу да је избришу.

(Ж, 35)

- *Најгора ствар је кад се то нешто лоше догоди, како то после исправити, јер ти после можеш да истерујеш неку своју правду, али штета је већ начињена...*

Ако се говори о поступцима пријаве дискриминације у здравственом систему, начела су углавном позната. У разговорима се истицало да треба прво да се обрати заштитнику права пацијената у здравственој установи. Мада, и тај први корак може да буде проблематичан:

(Ж, 58)

- *Ја сам ишла код заштитника за права пацијената. Пре је то било у Дому здравља, а сад је у општини. Седи тамо нека жена, она је за Крагујевац.*
- **А шта је био разлог Вашег одласка и како сте знали где треба да идете?**
- *Стално су ми одлагали ултразвук у Дому здравља јер наводно ради само један лекар, а тај иначе ради послеподне приватно. Прочитала сам на зиду обавештење коме се и како жалити.*
- **И како је текао тај поступак код заштитника?**
- *Даш тамо изјаву, он то напише у два примерка. Први да теби, други задржи за себе. У року од седам дана ти мора одговорити. Одговор ми је стигао на кућну адресу, како тамо ради само један лекар и да он долази из друге установе, тако да морам да чекам. А кад сам тражила потврду да не могу да ми ураде ултразвук у року од 30 дана, па да идем приватно на преглед, а да ми фонд рефундира, они ми нису дали. Неће начелник да потпише, кажу имају само једног лекара, не може брже.*

Поред заштитника права пацијената и инспекција, испитаници су спомињали и повереницу за равноправност, заштитника грађана, али и суд, као крајњу инстанцу.

(М, 69)

- *Мислим, има свакако неколико корака. Тај Заштитник пацијената, па Повереник, па, онда, како се зове онај, Заштитник грађана. Има и инспекција разних. Сходно проблему, у крајњем случају.*

(Ж, 45)

- *И суд на крају. Ако имаш живаца да се са њима прегањаш.*

Као препрека за пријављивање или подношење жалбе због дискриминације, споменути су и судски трошкови:

(M,65)

- *Сад за све плаћаш судску таксу и она није мала; то обичан свет не може себи да приушти. То је један од разлога што безобразлук пролази. Да ми имамо државу и систем, и да само једном неко плати одштету неком, к'о што рецимо плаћају болнице на западу, да видиш како би онда сви поштовали законе. Овако, зна се да и ако се побуниш, од тога нема ништа.*

(M,57)

- *Сви ти повереници и заштитници су државни људи; мени је све то исто. Кажу, они су независни. Ма какви независни, а на државним јаслама! Они издају неке препоруке, па ако то не испоштујеш - неком ништа. Ко има паре, треба одмах да иде у грађанску парницу са адвокатом. Немаш паре, ћути и трпи или ако ти дозлогрди, онда бијеш.*
- **Па то је онда насиље и Ви одговарате за то.**
- *Јесте, али ја верујем да ако човек све проба, а не иде, да треба припретити батинама.*

Како нису у свим случајевима били сигурни у процедуралне поступке, испитаници су говорили да би се, у случају потребе, саветовали са правником или адвокатом. Неки испитаници су навели и да би питали неког из Човекољубља.

(Ж,72)

- *Ја бих се консултовала са неким из Човекољубља. Верујем Човекољубљу, да имам тако нешто осетљиво и поверљиво да питам, питала бих. Човекољубље нам држи разна предавања, боре се за нас. Окупили су нас, ојачавају нас.*

(M, 59)

- *Ево ја бих питао вас или (име запослене у Човекољубљу). Ви то знате, где треба ићи, шта треба радити. Ево како сте мени сад све написали око туђе неге и помоћи. Треба знати кога и питати... (смех)*

Када до дискриминације дође, нису сви спремни да се упусте у било какав процес; с једне стране због несигурности да ли ће се закон применити, а с друге, због бојазни да ће средина у којој живе имати сазнања о њиховим специфичним проблемима.

Међу учесницима у разговорима није било много оних који су покренули било какав законски поступак због кршења њихових основних грађанских и људских права. Неки испитаници наводе и својеврсно мирење са ситуацијом, тј. постојањем дискриминације, и недостатак воље и снаге да се улази у било какав правни процес. Али, постоје и успешни случајеви жалби и остваривања законом гарантованих права. Битну улогу у овим процесима имала су управо удружења која су пружала адекватне савете и подршку особама које су се суочиле са дискриминацијом.

Антиципирана стигма и дискриминација у великој мери усмеравају поступке оних који су им изложени и утичу на развој различитих механизма одговора на поменуто: скривање особине за коју се везује стигма, отпор друштвеној стигми и интернализација стигме, тј. развој аутостигме.

Живот који подразумева изложеност аутостигми значајно утиче и на квалитет живота особа. Стигма и аутостигма доприносе нарушавању менталног и физичког здравља (ниже самопоуздање, слабија мотивација за самозаштитом, употреба алкохола, развој депресије, превелика самокритичност). У циљу смањења аутостигме и оснаживања сеоског становништва, битно је постојање удружења која им пружају подршку, али их уједно и информишу о њиховим правима и могућностима у постојећем систему, како би се смањио степен стрепње и страха и како би се довољно оснажили да се залажу за своја права и тиме утичу на смањење дискриминације.

Дискусија (препоруке испитаника за смањење дискриминације)

У завршном делу интервјуа, испитаници су изнели своје виђење начина смањења дискриминације у њиховим срединама и уопште.

(Ж, 35)

- *По мени, два су пута. Један је кућно васпитање, а други је васпитање унутар система, али и санкционисање. И да се људи више баве својом кућом, а не туђом.*

(М, 72)

- *Што се нас овде у селима тиче, та дискриминација никад неће нестати. Тог је одувек постојало, само се није тако звало. Неком се може, па ради неке ствари. Не ваља нам карактер, то треба променити. Да васпитавате децу, да их учите традицији и поштењу.*

(Ж,58)

- *Треба едуковати жене. Ове младе се и буне, али жене много трпе и раде и нико их не третира. Од кад се роди женско да се учи да не ћути и трпи.*

(М, 55)

- *Сеоско становништво је тешко нечему новом научити. Младе треба од вртића учити шта и како, али треба и ови из здравства и осталих органа да се науче реду, да поштују законе.*

(Ж,33)

- *Едукација, доступност информација: наш народ је информатички неписмен. Треба знати и где се информисати, како деловати. Нема тих брошура, то треба да буде по општинама, домовима здравља. Ми имамо права, али не знамо која. Треба да тачно знамо на шта имамо право и да нас нико не закида у томе.*

(M,18)

- *Ми млади треба да донесемо промене. Тако је одувек било. Да се на сваку неправду према било коме реагује.*

(Ж,58)

- *Свако треба себе да поправи. Сви ми некад погрешимо према некоме. Али, буди човек па признај и поправи се, немој да буде следећи пут.*

(M, 45)

- *Немамо систем, све се урушило, па тиме и вредности. То што се пропагира је срамно.*

(Ж, 72)

- *Децом се треба бавити. Овде, на селу, посебно синовима. Њима је све дозвољено. Женску децу треба ојачати.*

(M, 69)

- *Дискриминацију треба кажњавати. Никакве препоруке, од тог нема вајде. Свим тим повереницима и Бранкицама треба дати могућност да кажњавају.*

(Ж, 57)

- *То је до човека. Све које знам да су васпитани, културни, поштени, они се баве собом, помогну коме могу и нема дискриминације.*

(M, 39)

- *У селу је најслабији увек дискриминисан. О њему причају приче, испирају уста, али то раде они што беспосличаре. Треба људе окупирати послом, то селу фали. Ојачати газдинства, а онда си ојачао и човека, и нема рекла-казала.*

(Ж, 67)

- *Треба више ви (Човекољубље) да долазите, да нас окупљате, да се држе предавања. После се ми окупимо, па причамо, па се нека од нас окуражи и уради нешто за себе и другог.*

(М, 55)

- *Едукација од малих ногу, примена закона; и посебно, то посебно истичем, да се стално врши притисак на систем да се држе закона и да поштују човека.*

Закључци

Становништво у сеоским срединама је изложено стигми и дискриминацији од стране ширег друштвеног окружења, укључујући и јавне установе. У разговорима је приметно да у сеоским срединама (мање заједнице), постоји мањи степен анонимности, као и да не постоји јасна граница заштите приватности. Испитаници дискриминацију схватају доста широко и у њу укључују и друге друштвене феномене, али када је реч о давању примера дискриминације, разумевање је адекватно. Испитаници познају начелно права која важе за све грађане, па и њих. Не бележи се много искустава са пријавама дискриминаторних понашања, нити се може истаћи нека посебна област у којој су испитаници највише дискриминисани. Искуства говоре да су у већини случајева немоћни пред системом. С једне стране, разлог је то што је случајеве дискриминације тешко доказати, с обзиром на природу доказа који се траже. С друге стране, цена уласка у процес је за већину особа висока; изискује новац и време.

Испитаници у великој мери немају довољно снаге да користе постојећи правни систем у сврху заштите од дискриминације и остваривања својих грађанских и људских права. Уколико су стално или дуго изложени стигми, то води ка интернализацији стигме и даље до нарушавања менталног здравља. Тако ослабљене особе нису увек у позицији да могу да иницирају и носе поступак жалбе или да се залажу за остваривање својих права, посебно ако су притом у лошем здравственом стању. Уз све ово, постојање неповерења у систем и недовољно познавање својих права и начина њиховог остваривања

ставља сеоску популацију у позицију смањене могућности уживања основних људских и грађанских права.

Теренски рад Човекољубља, а посебно рад на интервјуима за ову студију, отворио је многа питања која захтевају даље проучавање, а односе се на области у којима постоји дискриминација, али се о њима мање говори (права жена на наслеђивање имовине, немогућност кредитирања старијих особа, психичко, ментално или емоционално насиље, дискриминација и занемаривање старијих особа на селу, статус неформалних неговатеља старијих особа, препознавање психичких и менталних проблема, немогућност интерсекторске сарадње...)

Такође, важно је истаћи да специфичан теренски рад који Човекољубље спроводи у сеоским срединама (рад геронтодомаћица, волонтери на терену, запослени који врше мониторинг активности које се спроводе...), доводи Човекољубље у контакт са особама које живе у крајњем сиромаштву, изопштене из заједнице из различитих разлога, без мреже социјалних контаката, са широким спектром проблема који захтевају брзо деловање у решавању.

Рад организација грађанског друштва у оваквим случајевима је понекад пресудан за остваривање основних људских права ових особа и њихово увођење у државне системе. Ову специфичну врсту рада, тзв. *outreach* рада, друштво, пре свега систем социјалне заштите, треба препознати и стандардизовати, јер се на овај начин подиже квалитет живота људи, омогућавајући им да уживају у основним људским правима, одговарајући и на проблем стигме и дискриминације.

Препоруке

Да би се одговорило на правне потребе становништва у сеоским срединама, потребно је деловати на два нивоа – индивидуални и структурни. Када је реч о индивидуалном нивоу, потребно је радити на оснаживању становништва кроз различите програме подршке, како едукативне и психолошке, тако и породичне и личне; а све у циљу упознавања са њиховим правима и обавезама у различитим областима друштвеног живота. Посебну пажњу треба посветити бројним предрасудама које су још увек присутне, а у

највећем броју се односе на мушко-женске односе. Информација и едукације треба да буду доступне на различите начине: од контакта уживо, преко публикација, до садржаја у електронским медијима. Без обзира на степен познавања права и начина њиховог остваривања; због специфичних ситуација у којима се особе налазе приликом кршења њихових права, потребно је да постоје и саветодавна и практична подршка за остваривање различитих права.

У настојању да се особе оснаже за практиковање својих права, може да буде корисно бележење и промовисање позитивних искустава и примера у остваривању основних људских и грађанских права. Структурни ниво би подразумевао изградњу окружења без стигме и дискриминације, као и окружења у ком се обезбеђује поштовање и примена законских регулатива. Овај ниво деловања умногоме зависи од државних органа, али и њихове сарадње са организацијама грађанског друштва које су активне у овом пољу деловања. Без деловања на структурни ниво, рад на унапређењу индивидуалних знања и вештина неће допринети у великој мери стварању сигурног окружења, лишеног дискриминаторних облика понашања.

Мапирање социјалних услуга и мониторинг њихове доступности за становништво у сеоским срединама

Мапирање социјалних услуга и мониторинг њихове доступности за становништво у сеоским срединама, као и разговори са социјалним радницама и геронтодомаћицама, обављени су истовремено када и интервјуи са становништвом у сеоским срединама.

Подаци су презентовани по општинама, структури и доступности услуге. Треба напоменути да нису били доступни подаци о тачном броју корисника социјалних сервиса за особе који живе у сеоским срединама.

Лучани

Финансијска средства се обезбеђују из буџета Републике Србије и буџета општине Лучани. Укупан број корисника Центра је 1798, што чини 10 одсто становника. Највећи пораст корисника услуга је присутан у категорији старих. Општина и ЦСР немају успостављену услугу *Помоћ у кући*, тако да се ова услуга пружа преко ДФ СПЦ Човекољубље у оквиру CONEX пројекта, у периоду април 2021-март 2023. године. Услуга је за све кориснике бесплатна. Општина може, уколико располаже средствима, да распише јавни конкурс за пружање услуге *Помоћ у кући*, од стране лиценцираног пружаоца услуга.

- Права и услуге које се финансирају из буџета Републике Србије: новчане социјалне помоћи, додатак за помоћ и негу другог лица, оспособљавање за рад деце и младих са сметњама у развоју, хранитељство, домски смештај, услуга неодложне интервенције.
- Права која се финансирају из буџета општине Лучани: једнократна новчана помоћ и друге врсте материјалне помоћи, помоћ деци и родитељима, трошкови специфичних здравствених услуга, давања код рађања деце, помоћ незапосленим породиљама, ванредне ситуације, погребни трошкови, огрев, санације, смештај у установе ван мреже система, пакетићи, школски прибор, бесплатна кухиња за свако треће и

свако наредно дете у породици, финансијка помоћ за биомедицински потпомогнуту оплодњу за жене до 47. година живота.

- Услуге које се финансирају из буџета општине Лучани: лични пратилац детета, социјално становање у заштићеним условима.
- Права која обезбеђује Република Србија, а односе се на финансијску подршку породицама са децом: накнада за време породилског одсуства, одсуство са рада ради посебне неге деце, накнада за незапослене породиље, родитељски додатак за прво, друго, треће и четврто дете, дечији додатак, накнада трошкова боравка у предшколској установи за децу са сметњама у развоју и децу са инвалидитетом, накнада трошкова боравка у предшколској установи за децу кориснике новчане социјалне помоћи.

Сви горе набројани видови подршке се примењују и на сеоско становништво. Ипак, као што је претходно истакнуто, сеоско становништво користи услуге Центра само када је то неопходно: развод брака и одређивање старатељства над децом, пријава насиља у породици, подношење захтева за материјалну или помоћ у натури. Што се тиче остваривања права, она се највише остварују у домену материјалног обезбеђења, тзв. социјална помоћ. Код становништва у сеоским срединама проблем махом представља поседовање више од 0,5 хектара земље, што их онемогућава да помоћ остваре. Поред наведених, остварују се и права везана за финансијску подршку породицама са децом.

Стручну радницу Центра за социјални рад Лучани и геронтодомаћицу ангажовану на пројекту замолили смо да изнесу своје виђење потреба сеоског становништва за социјалним услугама, те да пружи препоруке за унапређење.

Стручна радница

- *Годинама живим и радим овде, и то пропадање села и људи је све видљивије. Села у околини су јако разуђена. У неким има старијих који живе сами у јако лошим условима. Е сад, неко би рекао, па што им не помогнете? Ми урадимо шта је у нашој моћи, али имамо много законских препрека. Већина тих људи има пољопривредну пензију или*

нема никаква примања, али поседују више од 0,5 хектара земље и и не могу да добију материјалну помоћ. То што Човекољубље сада кроз пројекат ангажује геронтодомаћицу за њих је невероватно важно. Нико им врата не отвара. Што је најгоре, више од трећине тих старијих има потомке. Али, нико их не обилази. Е сад, какви су ту односи, ко то зна? Ја сам звала неке од њих, али наилазим углавном на зид ћутања. Истина је некад врло болна. С обзиром на све то, услуга помоћ у кући је непроцењиво важна, посебно за људе на селу и то баш оне који живе сами.

- **А неке друге услуге?**

- По мени, старији су најобесправљенији. Помоћ у кући им је најпотребнија, и то у што већем обиму. Колико год може, да то буде максимално и без партиципације. Заиста, они то немају од чега да плате. Треба и локална самоуправа да поправи њихове куће, макар код ових који немају никога, никакве наследнике, децу... никога. Да је терен мање разуђен, па да се направи неки клуб за старије, макар једном недељно да се окупљају. И ти лекарски прегледи који се организују кроз пројекат, то је сјајно, а уједно је и нека врста социјално-здравствене услуге.

- **А неке друге категорије сем старијих лица?**

- Ми смо мала општина, све је више старих, млади одлазе. Имамо одређени број особа са инвалидитетом; по селима их је мало. Деце је мало, они већ у средњу школу иду у Чачак. А што се жена тиче, оне се и организују некако. Постоји организација „Жене Драгачева“. Оне се баве израдом рукотворина и производњом хране. Учествовале су на неким конкурсима и добиле су пар грантова, и ево, и кроз овај ваш пројекат су прошле едукације.

- **Шта по Вама у домену социјалне заштите и услуга треба унапредити и како?**

- Максимално помоћи старима, едуковати жене да могу да се осамостале и раде, имају неки свој динар и покренути привреду. Млади одлазе јер су услови за живот на селу тешки, нема континуиране подршке. Кад имате уређено друштво које брине о својим становницима, онда ЦСР има мало посла. А то је неки циљ. Да се мање

бавимо материјалним давањима, него да имамо што шири спектар услуга које доприносе квалитетном и достојанственом животу.

Геронтодомаћица

(Напомена: кроз пројектну активност ангажована је једна геронтодомаћица која посећује 14 корисника 2 пута недељно у трајању од 2 часа, у једном селу општине Лучани)

- **Ви живите у селу поред Гуче и пре сте радили као геронтодомаћица, док је општина финансирала ту услугу. Прошли сте акредитован програм обуке?**
- *Да, одувек живим овде и радила сам пре, али не у овако широком подручју као сад. Давно сам завршила обуку преко општине.*
- **Замолићу Вас да нам кажете какво је стање у селима? Ви обилазите старије кориснике, али како Ви видите целокупну ситуацију, која категорија сеоског становништва је најугроженија, које услуге су потребне становништву?**
- *Па ја обилазим старије који су баш далеко, неки на пола сата хода од куће немају никога. Само понекад неко прође аутом. Ја им купујем храну, доносим лекове, одвезем их лекару. Многи од њих имају децу, али не долазе, не причају, у завади су... свако има своју страну приче. Сви су стари, болесни. Била је акција, па су им обезбеђена дрва, сви ложе шпорет. Ти најстарији који су сами су у најгорем положају. За њих би било најбоље да иду у дом, они не могу да воде рачуна о себи. Или немају пензију или имају пољопривредну. Остали су у породицама. Углавном деца, највише ћерке и снахе, брину о старијима. Другачије је у заједници. Жене доста раде, има посла у кући, на њиви и око стоке. Деца већ од средње школе оду и углавном се више и не врате. Нешто младих ради у Наменској и по овим фабрикама, то су највише мушкарци. Најпотребније је помоћи старима, ето тако ја то видим. Али, треба више геронтодомаћица, а опет знам да то све зависи од новца. Општина то више не плаћа. Било би одлично ако се пројекат настави.*

Социјалне услуге на територији града Крагујевца остварују се преко Центра за социјални рад „Солидарност“ и Центра за развој услуга социјалне заштите „Кнегиња Љубица“.

У Центру за социјални рад грађани остварују права на различите врсте материјалне подршке: новчана социјална помоћ, увећана и временски ограничена новчана помоћ, додатак за помоћ и негу другог лица, увећани додатак за помоћ и негу другог лица, посебна новчана накнада и право на помоћ за оспособљавање за рад. Врши се услуга породичног смештаја деце до завршетка редовног школовања, односно до навршене 26. године живота и услуга хранитељство, домски смештај одраслих и старијих особа у установе Завод за смештај одраслих лица „Мале Пчелице“, Геронтолошки центар и Прихватилиште за одрасла и стара лица „Свети Јоаким и Ана“ (лиценцирана социјална услуга у надлежности ДФ СПЦ Човекољубље).

Права и услуге у области социјалне заштите које обезбеђује Република Србија су: једнократна новчана помоћ, опрема корисника приликом смештаја у установу или другу породицу, накнада путних трошкова и исхране, накнада трошкова сахране, бесплатан оброк.

Услуге у области социјалне заштите у надлежности града Крагујевца се пружају преко Центра за развој услуга социјалне заштите „Кнегиња Љубица“. Установа се финансира из буџета града Крагујевца, али и средстава по основу партиципације корисника, као и из донаторских средстава и пројеката. У установи се реализују следеће услуге социјалне заштите: дневни боравак за децу и младе са сметњама у развоју, дневни боравак за децу из породица у ризику, дневни боравак за децу са проблемима у понашању, дневни боравак за одрасле са сметњама у развоју, дневни боравак за старије особе, помоћ и нега у кући за одрасле и старије особе, саветовалиште за брак и породицу, социјално становање у заштићеним условима, становање уз подршку за младе који се осамостаљују, персонална асистенција, предах смештај, прихватилиште за децу и младе, прихватилиште за жртве насиља у породици.

Остала права грађана која се остварују из буџета града Крагујевца су: право на превоз повлаштених категорија грађана, превоз особа са

инвалидитетом специјализованим комби возилом, повлаштена паркинг карта, енергетски угрожен купац.

На територији града Крагујевца делује неколико организација цивилног друштва које пружају услуге из домена социјалне заштите:

- Црвени крст: услуга народне кухиње и дневног боравка за старије.
- Оаза сигурности: јачање родне сензитивности и равноправности у борби против насиља над женама и децом, превенција и очување здравља. У једном од села у ком Човекољубље спроводи активности (Лужнице) спроводили су пројекат „Подршка женама са села за живот без насиља“. Имају лиценцирану услугу СОС телефона за децу и жене која се налазе у ситуацији насиља у породици.
- Центар за самостални живот особа са инвалидитетом: пружају услугу персоналне асистенције.
- Удружење за помоћ особама са аутизмом: различите активности усмерене на подршку особама са аутизмом за живот у широј заједници.

Стручна радница ЦСР Крагујевац

- **Молим Вас да ми приближите у којој мери су особе са сеоских подручја корисници услуга центра?**
- *Становништво са сеоских подручја користи услуге новчаних давања, ако испуњавају услове око земље. Долазе кад се разводе и тада се воде поступци око старатељстава над децом, понекад буде нека пријава за насиље и имамо већ годинама смештај неколико лица у потреби за прихватилиштем.*
- **А ко су ти људи, какво је то њихово стање потребе и имају ли они неког?**
- *Куће су им у лошем стању, зими немају огрева, немају никаква или имају минимална примања. Обично је то социјална помоћ, а с обзиром да се ради о старијим лицима, временом су они у све лошијем здравственом стању. Неки од њих су и алкохоличари. Герентодомаћице не покривају села, то сада ради Човекољубље.*
- **Значи, Ви и немате неки контакт са сеоским становништом?**

- *Далеко мање него са градским. Углавном долазе због неке обавезе; развод, смештај родитеља у дом, евентуално нека ситуација са децом, небрига или насиље.*
- **А шта по Вашем мишљењу треба урадити да им се услуге приближе и колико им оне требају?**
- *Највећа потреба је за геронтодомаћимама и биће све већа. Млади имају неки свој живот, деца иду у четворогодишњу или основну школу у селу и после долазе у град или путују. Увек ће бити неких интервенција око насиља и небриге. По мени, алкохолизам је велики проблем. Пити алкохол је друштвено прихватљиво и зато имамо те напете породичне ситуације. Али, борба против алкохолизма захтева укључивање широкe заједнице. Брига о старијима је приоритет.*

Геронтодомаћница (живи у једном од села а обилази 13 корисника у три села. Посете се одвијају једанпут недељно у трајању од 2 часа)

- **Ви живите и радите овде. Већину Ваших корисника познајете и од пре. Каква је ситуација по Вашем мишљењу, коме је најпотребнија помоћ и шта је људима из Ваше средине потребно?**
- *Овим старима је најгоре. Живе сами, немају основне ствари, ја им понекад и скувам, унесем дрва, доносим лекове кад идем у Крагујевац, идем у амбуланту за рецепте за њих. Те пензије су мале, или имају социјалну помоћ. А многи имају децу и не обилазе их. Има их и да живе са децом, али им деца не раде; или пију, па се свађају и вичу и потроше паре.*
- **А други сем старијих?**
- *Има тих ленићина што не раде, па село храни њихову децу, а деца добра у школи.*
- **Коме је потребна помоћ и каква?**
- *Старима и за ту децу. Ја сам за то једно дете ишла у Центар да питам шта може да се уради. Мајка оде и нема је по пар дана, а дете остане само са непокретном бабом.*
- **И шта су вам рекли у Центру?**

- *Били су у посети, али мајка тад била кући - и ништа.*
- **Шта Ви мислите да може да се поправи и како?**
- *Слабо ту шта може да се уради. Центар да неку помоћ, Човекољубље пакете, понекад се нешто дели у месној заједници, али ту би требало поправити куће, па да људи раде, па да ови стари имају пензије и услове. Нема ништа од тога. Живи и ћути док можеш.*

Краљево

Социјалне услуге на територији града Краљева се остварују преко Центра за социјални рад и Центра локалних услуга.

Права и услуге које се финансирају из буџета Републике Србије су: новчана социјална помоћ, додаток за помоћ и негу другог лица и увећани додаток за помоћ и негу другог лица, право и помоћ за оспособљавање за рад, услуге породичног смештаја у сродничку, хранитељску и другу породицу за децу и младе, одрасле и старије особе, услуге домског смештаја за децу и младе, одрасле и старије.

Права и услуге које се финансирају из буџета града Краљева: помоћ у кући, услуге смештаја (одраслих и старијих у прихватилиште, привремени смештај жртва насиља у породици, предах смештај, привремени смештај у кризним ситуацијама), становање уз подршку за младе који се осамостаљују, персонална асистенција, лични пратилац детета. Сва горе набројана права се остварују у Центру за социјални рад, а услугу пружа Центар локалних услуга града Краљева.

Права која обезбеђује град Краљево: новчана помоћ незапосленим породиљама, једнократна новчана помоћ за прворођено дете, новчана помоћ породици са више деце са територије града Краљева, помоћ деци са сметњама у развоју, накнада трошкова за вантелесну оплодњу, бесплатна возња у аутобуском саобраћају на територији града Краљева за угрожене категорије становништва, право на субвенционисану цену комуналних услуга породицама РВИ и палих бораца у оружаним акцијама после 17. августа 1990. године, поносна картица 2019; цена минус са 3+.

Права која обезбеђује Република Србија, а односе се на финансијску подршку породици са децом: накнада зараде за време породичног одсуства и одсуства с рада ради неге детета и одсуства са рада ради посебне неге детета, дечији додаток, накнада трошкова боравка у предшколској установи за децу без родитељског старања, децу са сметњама у развоју, децу са инвалидитетом и децу корисника новчане социјалне помоћи, као и родитељски додаток.

Организације цивилног друштва на територији града Краљева које пружају социјалне услуге:

Центар за подршку породици: психосоцијална, едукативна, саветодавна и повремена материјална помоћ породицама са проблемима у функционисању у којима се потребе деце не задовољавају на адекватан начин.

Феномена Краљево: борба против родне неравноправности и повезаним проблемима у друштву. Организација поседује лиценцирану услугу СОС телефона за децу и жене које се налазе у ситуацији насиља у породици.

Стручни радник

- **Знате ли у којој мери је сеоско становништво заступљено у коришћењу права и услуга?**
- *У мањој него становништво у граду. Одређени број становника користи новчану помоћ; и то су породице које тако већ годинама функционишу. Обраћају нам се и због развода, односно одређивања старатељства над малолетном децом.*
- **А старији, у којој мери су они корисници?**
- *Ако користе новчану помоћ или је у питању нека интервенција. Имамо дневни центар за старије на Берановцу; имамо услугу хранитељства за старије док се услуга Помоћ у кући пружа у градској области.*
- **Шта је, по Вашем мишљењу, оно што недостаје као социјална услуга за становништво на селу? Да ли они имају неку специфичнију потребу у односу на становништво у граду?**
- *Вид потреба је исти, али се неке од услуга не спроводе у сеоским срединама. Пре свега, услуга Помоћ у кући, а потреба је велика. Али села су разуђена, плате геронтодомаћица су мале. Та средства се одвајају из градског буџета; пружалац услуге треба да је лиценциран. Остали проблеми су исти за све, мањак радне снаге, одлив становништва, пад наталитета. Потребно је системско решење.*

Геронтодомаћица (на подручју града Краљева, Човекољубље има ангазоване 2 геронтодомаћице, које обилазе 10 корисника у 3 села, 3-5 пута недељно)

- **Колико дуго радите посао геронтодомаћице?**
- *Давно сам завршила обуку преко општине, али сам дуго била на бироу, тако да сам се баш обрадовала кад је Човекољубље тражило раднике.*
- **Значи, Ви сте били у категорији дуго незапослених лица?**
- *Да, била сам на бироу за незапослене 20 година. То што сам добила посао ми много значи. А и волим да радим са старијима, то ме испуњава. Мислим да умем са њима.*
- **Колико њима значи Ваша посета?**
- *Сви воле да разговарају. Усамљени су. И ако имају децу, ту поред њих, они раде и немају времена. Они се радују свакој посети. Већина живи сама. Договарамо се са њима шта им треба, понекад им нешто и донесем. Они ме баш ишчекују да дођем.*
- **Шта је по Вама највећа потреба људи на селу, а да то није остварено?**
- *Пре свега, то да старији буду збринуте. Да што дуже буду у својој кући. Ретко се деси да старија особа са села иде у дом. Помоћ у кући је супер ствар, само не можемо ићи код свих, имају критеријуми. Велике су потребе, а нас смо две. Преко Центра може само ако живите у граду. А и ово што ми радимо је док буде пара. Или ако се општина досети да и на селу живе старији људи.*
- **А остали сем старијих?**
- *Ако мислите да држава нешто организује, од тог нема ништа. Овде су вам људи за било шта усмерени на Краљево. До Центра за социјални рад иде само ко мора.*

Закључак

Основни проблем који се истиче кроз мониторинг социјалних услуга у све три локалне самоуправе је недостатак услуге Помоћ у кући у сеоским срединама. Потребе су велике, али нису препознате, нити је услуга успостављена, осим преко организације грађанског друштва на пројектном нивоу (Човекољубље). У све три локалне самоуправе постоје обучене геронтодомаћице (похађале су акредитован програм обуке). Временом ће потреба за услугом Помоћ у кући бивати све већа. Старијих је све више, у великом броју случајева живе сами, а желе да, све док могу, остану у свом дому. Домова за старе је недовољно, а примања старијих су врло мала (посебно ако имају пољопривредну пензију), те не могу сами да плате помоћ. Велики проблем представља када се код старијих лица појаве и знаци деменције. Чак и у градовима су све услуге за старије недовољно развијене и постоје дугачке листе чекања на услугу.

Што се тиче осталих категорија становништва, нису истакнуте посебне услуге које би требало развити, унапредити или успоставити. Испитаници истичу да се сеоско становништво обраћа Центру за социјални рад само када је то неопходно. Одређена права, посебно из области финансијске подршке породицама са децом се остварују без обзира на место становања (сеоска или градска средина).

Мањи број особа са инвалидитетом је истицао да зна своја права и да их остварује успешно, а родитељи деце са инвалидитетом углавном се, када деца дођу у школски узраст, селе у град због похађања наставе и дневних боравака за особе са инвалидитетом.

Као генерални закључак истиче се да не постоји континуитет у пружању услуга. Неопходна је сарадња локалних самоуправа са организацијама грађанском друштва које су лиценцирани пружаоци услуга. Потребно је развијање нових услуга социјалне заштите које прате потребе становништва и доприносе квалитетнијем и достојанственијем животу корисника. Тренутни систем није довољно ефикасан и не покрива реалне потребе за услугама социјалне заштите.

Препоруке

- Неопходно је усагласити услуге (приватне и државне), посебно за потребе старијег становништва.
- Услуге социјалне заштите је потребно развијати и учинити их равномерно доступним.
- Потребно је трагати за финансијском одрживошћу услуга. Наиме, у три општине у којима је спроводено истраживање, јединице локалне самоуправе обезбеђују само одређене услуге, а њихов обим зависи од буџета и није усмерен ка већем броју корисничких група, нити је континуиран.
- Потребно је развијати услуге на начин да је њихов интензитет и доступност стабилан. Тренутно, интензитет и модел пружања услуга разликује се од једно до друге врсте услуга. Нису све услуге доступне континуирано и у истом обиму, што захтева аналитички приступ једнакости и свеприсутности.
- Неопходно је развијати услуге које се тичу подршке за самостални живот усмерене ка особама са инвалидитетом. Услуга персоналне асистенције (једина услуга која је експлицитно поменута у Конвенцији УН о правима особа са инвалидитетом) успостављена је у Крагујевцу преко лиценцираног приватног пружаоца услуге. Пак, услуга становања уз подршку, која је од одлучујуће важности за процес деинституционализације, није присутна ни у једној од ова три града/општине.
- Индикатори доступности показују да постоји потреба за даљим унапређењем и широким развојем услуга у сеоским срединама.
- Као кључна услуга коју треба унапредити истиче се услуга Помоћ у кући. Услуга се не пружа континуирано, нити у довољном броју сати. У просеку се обезбеђује мање од пет сати подршке недељно.
- Потребно је подржати све секторе у процесу развоја услуга. Међу пружаоцима социјалних услуга доминирају установе из јавног сектора. На тржишту су присутни и профитни пружаоци услуге Помоћ у кући.

Међутим, до сеоских средина у 90% случајева допиру само организације грађанског друштва као организатори услуге.

- Систем извештавања о пружаоцима социјалних услуга и броју пружених услуга треба да постане континуиран. Не постоји јасна слика свих услуга, ко их пружа, да ли су неке у фази пилотирања, и слично. Континуирано мапирање и праћење би довели до адекватнијег коришћења наменских трансфера и даљег развоја услуга.
- Потребно је оптимизовати ниво распрострањености и доступности појединих услуга социјалне заштите у мандату јединица локалне самоуправе. Не постоји анализа о томе колики је обухват социјалним услугама потребан, односно шта би представљало оптималан ниво. Ова информација би могла да буде полазна тачка за локалне самоуправе, приликом доношења стратешких планова и одлука о успостављању и унапређењу постојећих услуга, али и међуопштинских услуга.
- Све услуге које се не финансирају искључиво средствима из јединица локалне самоуправе, него су у мешовитој надлежности, треба да се развијају уз стручну подршку са националног нивоа (овде се посебно мисли на услуге усмерене ка особама са инвалидитетом).

Мониторинг медијских садржаја

Анализа медијског садржаја на територијама локалних самоуправа Крагујевца, Краљева и Лучани обухватила је период од непуне четири године, тачније од 2019. године, закључно са 2022. годином. Прикупљени подаци у овом закључку баве се анализом положаја рањивих група, уз нагласак да се под рањивим групама подразумевају старије особе, жене, особе са инвалидитетом и други који живе у сеоским циљним подручјима ове три локалне самоуправе. Анализа је имала посебан осврт на период пре, током и, условно речено, након пандемије COVID-19 вируса.

Закључак се фокусира на циљ анализе који је настојао да идентификује елементе дискриминације, дискриминаторног говора и говора мржње; доступност информација и дискриминаторни начин извештавања о поменутиим групама. Анализиран је начин на који су групе представљене; степен јасноће којим су групама пружане информације; допринос који су горепоменуте локалне самоуправе имале у побољшању квалитета живота ових група (у овом случају под доприносом би се подразумевао и рад на побољшању постојеће инфраструктуре и изградњи нове, али и другим аспектима помоћи која може бити материјална или нематеријална).

Закључак анализе настојаће да прикаже у којој мери и на који начин су акције горепоменутих фактора утицале на ове групе, а на основу прикупљених података у виду интервјуа/репортажа у заједницама; приступ јавних и приватних пружаоца услуга помоћи и заступљеност група обухваћених анализом у медијима. Да би се најбоље приказало право стање, настојало се да прикупљени подаци испуне критеријуме транспарентности, као и опште и опсежне податке о стању циљних група.

Прегледано је 266 текстова, са портала десет различитих медија, укључујући и сајт локалне самоуправе. Сајтови са којих су информације о овој теми прикупљане су: www.rtk.co.rs, www.kragujevac.rs, www.rtvkraljevo.com, www.kraljevackenovosti.com, www.krug.rs, www.lucani.rs (званична презентација

локалне самоуправе на интернету), www.zapadneinfo.net, www.lucani.info, www.blic.rs, www.kurir.rs.

Појединачни број вести које су објављене на порталима/државним гласилима које су обухваћене мониторингом:

1. www.rtk.co.rs – 111 текстова
2. www.kragujevac.rs – 24 текста
3. www.rtvkraljevo.com – 55 tekstova
4. www.kraljevackenovosti.com – 6 текстова
5. www.krug.rs – 28 текстова
6. www.lucani.rs – 2 текста
7. www.zapadneinfo.net – 12 текстова
8. www.lucani.info – 18 текстова
9. Блиц – 8 текстова
10. Куир – 2 текста

Анализа прикупљених података

Анализом садржаја који је обухватио мониторинг електронских медија, примећено је да су информације које су биле доступне грађанима имале адекватан информациони карактер, односно садржале су оне информације које су људима који су били циљне групе били од користи. Анализа показује да су вести на електронским гласилима биле критички настројене према сваком виду насиља, посебно насиља у породици и над женама; да су старији и угрожени обавештавани на који начин могу да добију адекватну помоћ; те да су становници у сеоским срединама обавештавани о инфраструктурним радовима захваљујући којима би им био побољшан квалитет живота. Такође, афирмативно су обрађиване теме које се тичу особа са инвалидитетом и њиховом социјалном интеграцијом.

Анализирани медијски садржај могао је да се групише у односу на то о којој циљној групи говоре. Према томе, можемо их поделити на медијске чланке који обрађују следеће теме:

- насиље – едукације о борби против насиља, посебно насиље у време COVID-19, насиље према старијим особама;
- опште информације корисне циљним групама;
- старији и проблематика коју носи данашње време и COVID-19;
- сиромаштво;
- поделе хуманитарне помоћи;
- значај услуге Помоћ у кући;
- акције локалне самоуправе усмерене ка помоћи конкретном лицу/лицима;
- ментално здравље;
- информативни чланци о томе где и како циљне групе могу да добију подршку, незапослене жене и активности усмерене ка њима;
- опште и сервисне информације/важни телефони у време COVID-19.

Насиље/насиље над женама/ COVID-19/помоћ женама

Име медија: Радио - телевизија Крагујевац

Наслов: „Током пандемије повећано насиље над женама“

Датум: 24.11.2021.

Линк: <https://rtk.co.rs/tokom-pandemije-povecano-nasilje-nad-zenama/>

Информативни текст о насиљу над женама током пандемије Ковид-19 вируса и како се борити против истог

Име медија: Радио - телевизија Крагујевац

Наслов: „Само 10 одсто жена које су доживеле насиље добије подршку“

Датум: 26.11.2019.

Линк: <https://rtk.co.rs/samo-10-odsto-zena-koje-su-dozivele-nasilje-dobije-podrsku/>

Информативни текст о насиљу над женама и помоћи коју траже, односно добијају.

Име медија: Радио - телевизија Крагујевац

Наслов: „Незапослене жене старије од 45 година обухватити мерама активне политике запошљавања“

Датум: 02.11.2021.

Линк: <https://rtk.co.rs/nezaposlene-zene-starije-od-45-godina-obuhvatiti-merama-aktivne-politike-zaposljavanja/>

Информативни текст о подршци незапосленим женама и мерама које се на локалном нивоу усвајају како би им се помогло и олакшао приступ заради.

Име медија: Портал Блиц

Наслов: „Неда је слепа од рођења, али мрак никада није успео да је победи:

Ради све што жели и воли и има једну велику жељу“

Датум: 05.11.2022.

Линк: <https://www.blic.rs/slobodno-vreme/neda-je-slepa-od-rodenja-ali-mrak-nikada-nije-uspeo-da-je-pobedi-radi-sve-sto-zeli-i/hmysqs2>

Текст којим се афирмише рад и друштвена активност следе, младе девојке.

Име медија: Портал Блиц

Наслов: „Најмлађа воденичарка у Србији прави брашно за иностранство!

Наследила воденицу стару два века“

Датум: 22.03.2022.

Линк: <https://www.blic.rs/vesti/drustvo/najmlada-vodenicarka-u-srbiji-pravi-brasno-za-inostranstvo-nasledila-vodenicu-staru/jqxbj4h>

Текст којим се афирмише рад младе девојке која се бави сеоском делатношћу.

Име медија: РТВ Краљево

Наслов: „Граду Краљеву пола милиона динара за економско оснаживање жена“

Датум: 24.09.2019.

Линк: <https://rtvkraljevo.com/2019/09/24/gradu-kraljevu-pola-miliona-dinara-za-ekonomsko-osnazivanje-zena/>

Информативни текст о подршци женама и мерама које се спроводе на локалном нивоу у вези економског оснаживања жена.

Име медија: Портал Круг

Наслов: „У кампањи је насиље према женама било и те како присутно“

Датум: 25.04.2022.

Линк: <https://www.krug.rs/politika/u-kampanji-je-nasilje-prema-zenama-bilo-i-te-kako-prisutno/>

Текст се бави тематиком насиља према женама упркос великом броју жена које су се нашле на политичким листама.

Име медија: Радио телевизија Крагујевац

Наслов: „За повећано учествовање старијих жена у јавном и политичком животу“

Датум: 05.08.2021.

Линк: <https://rtk.co.rs/za-povecano-ucestvovanje-starijih-zena-u-javnom-i-politickom-zivotu/>

Текст се бави афирмацијом старијих жена у јавном и политичком животу.

Име медија: Град Крагујевац

Наслов: „Трибина: Заустављање насиља кроз одговоран рад са починиоцима насиља у Србији“

Датум: 01.11.2022.

Линк: <https://kragujevac.ls.gov.rs/vest/12711/tribina-zaustavljanje-nasilja-kroz-odgovoran-rad-sa-pociniocima-nasilja-u-srbiji.php>

Текст се бави тематиком решавања проблема насиља над женама анализом насилника и радом са насилницима.

Име медија: Град Крагујевац

Наслов: „Онлајн кампања 16 дана активизма против насиља над женама“

Датум: 25.11.2020.

Линк: <https://kragujevac.ls.gov.rs/vest/23267/onlajn-kampanja-16-dana-aktivizma-protiv-nasilja-nad-zenama.php>

Текст се бави темом активизма против насиља над женама из угла локалне самоуправе.

Име медија: Краљевачке новости

Наслов: „Едукација је пресудно важна за исправно коришћење хербицида и пестицида у пољопривреди Србије!“

Датум: 25.06.2021.

Линк: <https://www.kraljevackenovosti.com/edukacija-je-presudno-vazna-za-ispravno-koriscenje-herbicida-i-pescitida-u-poljoprivredi-srbije/>

Текст који се бави едукацијом популације на селу о правилној употреби пестицида.

Име медија: Портал Круг

Наслов: „Мисија портала Круг – комплетирана: бака Малина из Вранеша добила сигурнији кров над главом (ВИДЕО)“

Датум: 28.01.2022.

Линк: <https://www.krug.rs/projekti/misija-portala-krug-kompletirana-baka-malina-iz-vranesa-dobila-je-sigurniji-krov-nad-glavom-video/>

Текст о помоћи старијој особи на селу.

Име медија: Радио - телевизија Крагујевац

Наслов: „Старо село Ердеч у Шумадијском прагу“

Датум: 20.11.2019.

Линк: <https://rtk.co.rs/staro-selo-erdec-u-sumadijskom-pragu/>

Репортажа (видео) о крагујевачком селу.

Име медија: Радио - телевизија Крагујевац

Наслов: „Кроз прихватилиште за одрасле и старије Свети Јоаким и Ана до сада прошло 47 корисника“

Датум: 29.03.2022.

Линк: <https://rtk.co.rs/kroz-prihvatiliste-za-odrasle-i-starije-sveti-joakim-i-ana-do-sada-proslo-47-korisnika/>

Текст се бави темом помоћи одраслима и старијима који су у стању потребе

Име медија: Радио - телевизија Крагујевац

Наслов: „10 минута: Геронтодомаћице у служби старих лица“

Датум: 15.08.2021.

Линк: <https://rtk.co.rs/10-minuta-gerontodomacice-u-sluzbi-starih-lica/>

Текст се бави доприносом и значајем који имају геронтодеомаћице.

Име медија: Радио - телевизија Крагујевац

Наслов: „Трећа доза вакцине прво за старије“

Датум: 12.07.2021.

Линк: <https://rtk.co.rs/trec-a-doza-vaccine-prvo-za-starije/>

Текст у ком је истакнуто да је вакцинација против Ковид-19 приоритет за старију популацију

Име медија: Радио - телевизија Крагујевац

Наслов: „Човекољубље помаже најстаријима на селу“

Датум: 23.03.2021.

Линк: <https://rtk.co.rs/covekoljublje-pomaze-najstarijima-na-selu/>

Текст који се бави темом подршке најстаријима у крагујевачким селима

Име медија: Радио - телевизија Крагујевац

Наслов: „Како помоћи старијима да превазиђу депресију?“

Датум: 20.12.2020.

Линк: <https://rtk.co.rs/kako-pomoci-starijima-da-prevazidju-depresiju/>

Текст уз видео прилог у коме психијатар говори о начинима превазилажења депресије код старијих лица

Име медија: Лучани инфо / Глас Западне Србије

Наслов: „Хуманост на делу: Драгачевско сунце за усамљену баку Добрилу“

Датум: 09.11.2020.

Линк: <http://www.glaszapadnesrbije.rs/vest335885.html>

Текст о помоћи старијој особи на селу.

Име медија: РТВ Краљево

Наслов: „До 7. септембра пензионери могу да се пријаве за бесплатну рехабилитацију“

Датум: 20.09.2020.

Линк: <https://rtvkraljevo.com/2020/09/02/do-7-septembra-penzioneri-mogu-da-se-prijave-za-besplatnu-rehabilitaciju/>

Сервисна информација о начину пријаве за бесплатну рехабилитацију.

Име медија: Радио - телевизија Крагујевац

Наслов: „Кладионица Моцарт донирала пакете помоћи за старије од 65 година“

Датум: 14.04.2020.

Линк: <https://rtk.co.rs/kladionica-mocart-donirala-pakete-pomoci-za-starije-od-65-godina/>

Текст о помоћи приватне фирме старијима од 65 година.

Име медија: Радио - телевизија Крагујевац

Наслов: „И приватне апотеке отворене од раног јутра за најстарије“

Датум: 28.03.2020.

Линк: <https://rtk.co.rs/i-privatne-apoteke-otvorene-od-ranog-jutra-za-najstarije/>

Сервисна информацијама о раду приватних апотека током пандемије COVID-19

COVID-19/село/помоћ сеоском становништву

Име медија: Град Крагујевац

Наслов: „Седам милиона динара за унапређење пословања задруге Чумићанка“

Датум: 24.11.2021.

Линк: <https://kragujevac.ls.gov.rs/vest/30798/sedam-miliona-dinara-za-unapredjenje-poslovanja-zadruga-cumicanka.php>

Текст о државној помоћи сеоским домаћинствима.

Име медија: Град Крагујевац

Наслов: „Министар Недимовић представио мере подршке за мала пољопривредна газдинства“

Датум: 24.04.2021.

Линк: <https://kragujevac.ls.gov.rs/vest/25996/ministar-nedimovic-predstavio-mere-podrske-za-mala-poljoprivredna-gazdinstva.php>

Текст о помоћи државе са републичког нивоа сеоском становништву.

Име медија: РТВ Краљево

Наслов: „Рогичима изгорела штала од удара грома“

Датум: 03.08.2021.

Линк: <http://rtvkraljevo.com/2021/08/03/rogicima-izgorela-stala-od-udara-groma/>

Текст се бави проблемима са којима се суочавају мештани села

Име медија: Портал Блиц

Наслов: "Он је њу само ћапио и извуко из врзине " Вукови сеју страх код Крагујевца, нападају и усред дана, страдало више оваца и јагњаци (ФОТО)

Датум: 30.07.2022.

Линк: <https://www.blic.rs/vesti/drustvo/on-je-nju-samo-capio-i-izvuko-iz-vrzine-vukovi-seju-strah-kod-kragujevca-napadaju-i/kjbbhhw>

Текст се бави проблемима са којима се суочавају мештани села

Име медија: Западне инфо

Наслов: „Мањи порез за пољопривредно земљиште у Лучанима“

Датум: 15.11.2021.

Линк: <https://zapadneinfo.net/?p=10598>

Текст говори о пореским олакшицама

Име медија: Званичан сајт општине Лучани

Наслов: „Продужен рок за подношење пријава грађана за субвенције за енергетску ефикасност“

Датум: 21.10.2022.

Линк: <https://www.lucani.rs/aktuelnosti/vest/?id=21>

Текст о субвенцијама које локална самоуправа додељује становништву за енергетску ефикасност.

Сервисне информације о COVID-19/ информације о вирусу

Име медија: РТВ Краљево

Наслов: „Разлике између прехладе, грипа и корона вируса“

Датум: 16.03.2020.

Линк: <https://rtvkraljevo.com/2020/03/16/razlika-izmedu-prehlade-gripa-i-koronavirusa/>

Текст о корисним информацијама током пандемије Ковид-19.

Име медија: Краљевачке новости

Наслов: „Гради се пет километара новог гасовода у Краљеву“

Датум: 15.06.2020.

Линк: <https://www.kraljevackenovosti.com/gradi-se-pet-kilometara-novog-gasovoda-u-kraljevu/>

Текст о унапређењу инфраструктуре

Име медија: Западне инфо

Наслов: „У Лучанима креће реконструкција бројних путних праваца – ускоро нови асфалт од Дљина до Овчар Бање“

Датум: 27.05.2022.

Линк: <https://zapadneinfo.net/?p=13923>

Текст о унапређењу инфраструктуре

Име медија: Портал Курир

Наслов: „Најављене рестрикције воде на западу Србије: ево кад крећу у Ариљу, Чачку, Пожеги, Лучанима и Горњем Милановцу“

Датум: 28.07.2022.

Линк: <https://www.kurir.rs/vesti/srbija/3980869/najavljene-restrikcije-vode-na-zapadu-srbije>

Сервисна информација

COVID-19 (социјална помоћ)

Име медија: РТВ Краљево

Наслов: „Народна кухиња у доба короне“

Датум: 29.03.2020.

Линк: <https://rtvkraljevo.com/2020/03/29/narodna-kuhinja-u-doba-korone/>

Текст о раду народне кухиње током пандемије Ковид-19

Закључак

Обављеном анализом медијског садржаја, изводи се закључак да су локални електронски медији и електронска гласила локалних самоуправа на подручју градова Крагујевац и Краљево и општине Лучани, генерално била у предности у односу на распрострањене електронске медије, односно портале у Србији, када је у питању преношење информација које се јасно тицало циљних група које обухвата ова анализа.

Анализом је утврђено да су посматрани подаци знатно могли да допринесу циљним групама у руралним подручјима у побољшању животног стандарда, поготово након почетка пандемије COVID-19 у Србији. Иако је део анализираниог електронског садржаја свеобухватног карактера и тиче се свих социјалних група, а не само група које су посматране овом анализом, може се закључити да је такав, такозвани „кишобран“ ефекат позитиван, јер су тако сви афирмисани.

У том контексту, наглашавање положаја и питања рањивих група у кризном периоду додатно наглашава важност питања друштвене једнакости у

медијском извештавању. Такође је значајно да су поједини медији попут Радио - телевизије Крагујевац или портала Круг у свом извештавању користили и видео садржај и тиме доприносили сликовитијем приказу информација о старијима и угроженим лицима.

Свеобухватан закључак ове анализе медијског садржаја на подручјима Крагујевца, Краљева и општине Лучани која се бави положајем рањивих група (уз нагласак да рањиве групе подразумевају старије особе, жене, особе са инвалидитетом и друге који живе у руралним циљним подручјима ове три локалне самоуправе) је позитиван. Следствено томе, закључује се да није било медијских садржаја који афирмишу и охрабрују дискриминацију и говор мржње, већ су исти били увек окарактерисани као лоши.

У медијским садржајима предложени су начини борбе против дискриминације, а циљним групама у овој анализи пласирани су и садржаји који би им користили да унапреде свој економски положај путем субвенционисаних пројеката, донација локалних самоуправа и приватних фактора, како би се на тај начин афирмисали на личном нивоу, али и у оквиру уже и шире друштвене заједнице.

